

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta
Ústav českých dějin

Bakalářská práce

Vojtěch Šlapák

Zlatá éra evropských bojových umění
The golden age of martial arts of Europe

Praha 2014   vedoucí práce: prof. PhDr. Jaroslav Čechura, DrSc.

Rád bych poděkoval vedoucímu mé práce panu prof. PhDr. Jaroslavu Čechurovi, DrSc. za jeho rady a trpělivost. Mému otci Pavlu Šlapákovi a Bruce Leemu, protože to oni dva mě první přivedli k asijským bojovým uměním. Panu Romanu Rajniakovi, který mne naučil vše, z toho mála, co umím. Šermíři Pavlu Divišovi, jehož články v časopise Pevnost mi, jako náctiletému, otevřeli oči pro bojové dovednosti našich evropských předků. Mistrovi Lukáši Konečnému, za čas, který mi věnoval a za čest, kterou dělá českému sportu a boxu. Panu Igoru Kederovi, učiteli pěstního zápasu, za čas a ochotu. Učiteli šermu Vítu Hrachovému za jeho překlady a seznámení s mistrem Fabrisem. Karlu Černínovi a Ondřeji Adámkovi za jejich překladatelskou činnost. Eduardu Štěpařovi za jeho inspirativní bádání na poli kung-fu. Děkuji mojí rodině za podporu a nekonečnou trpělivost, kterou mi prokazuje. Dále mé poděkování patří všem, kteří se jakkoliv zasloužili, či právě zasluhují o vzkříšení evropských bojových umění a sportů.

Vojtěch Šlapák

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně na základě studia citovaných pramenů, literatury, konzultací s odborníky, praktických pokusů a průzkumu veřejného mínění. Práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Husinci dne 6. května 2014

.....

ABSTRAKT

Cílem této práce je přiblížit zlatou dobu evropských bojových umění, za kterou považuji zejména období "dlouhého" šestnáctého století, neboť je, co se týče rozdílnosti používaných zbraní a vyspělých stylů kontaktního ozbrojeného i neozbrojeného boje, zřejmě nejrozmanitější v evropské historii. Tato přelomová epocha byla prostoupena zanikajícím fenoménem rytířství, které se, snad právě proto, naposledy ukázalo v plném lesku. Zároveň se do slávy evropských bojišť přeneslo žoldnéřstvo a jeho ne vždy čestný, o to však efektivnější způsob vedení války. Raný novověk byl i jiným vítězstvím, než tím odbývaným na bitevním poli. Byl to počátek éry válečníka nového typu. Starý silový šerm pěstovaný po mnohá staletí v celé Evropě, byl překonán svižnými styly razícími si cestu od Středozevního moře ohromující technikou, renesanční živelností a stejně tak i krvavou lázní osobních soubojů. V Čechách je tento zlom zaznamenán již tradičně v období vlády Rudolfa II., které se stalo rájem všech věd a umění.

Klíčová slova: Box - Evropa - Giacomo di Grassi - Kord - Meč - Nicolaes Petter - Pankration - Rapír - Renaissance - Rytíř - Salvatore Fabris - Souboj - Šerm - Šermíř - Talhofer - Zápas - Zbraň - Žoldněř

ABSTRACT

The goal of this thesis is to depict the golden era of European martial arts, which I consider to have developed in the "long" sixteenth century. This century is probably the most diverse one in European history in terms of weapons used and fighting styles introduced. It was permeated by the fading phenomenon of chivalry, which last showed up in its full glory. Also, it is the age of mercenaries gloriously mastering the battlefields with their often dishonest, though effective tactics. But early modern period was an era of another victory, too. It was the beginning of a new type of warrior. Old medieval fencing was overcome by nimble styles arriving from Mediterranean area. The journey of these technical styles was one full of Renaissance spontaneity but also blood from thousands of duels. In Czech lands, this turning point is already chronicled in the era of Rudolph II., which was a haven for various arts.

Key words: Boxing - Cord - Duel - Europe - Fencing - Giacomo di Grassi - Knight - Mercenary - Nicolaes Petter - Pankration - Renaissance - Salvatore Fabris - Sword - Swordplay - Swordsman - Talhofer - Weapons - Wrestling

Obsah

1. Úvod	str. 6
1.1. Jak psát o historii bojových umění?.....	str. 8
1.2. Seznam užívaných pojmů.....	str. 10
2. Zdroje	str. 13
2.1. Prameny.....	str. 13
2.2. Sekundární literatura.....	str. 15
2.3. Rozšiřující literatura.....	str. 18
3. Stručná historie evropského válečnictví do počátků novověku	str. 20
3.1. Zrození bojovníka.....	str. 20
3.2. Antická dokonalost.....	str. 21
3.2.1. Muži věčného Říma.....	str. 24
3.3. Temný věk.....	str. 29
3.3.1. Rytíř - mezi světcem a hrdlořezem.....	str. 30
4. Zlatá éra	str. 35
4.1. Symptomy zániku a zrodu.....	str. 35
4.1.1. Smrt s husími křídly.....	str. 35
4.1.2. Slepá větev slepého válečníka.....	str. 36
4.1.3. Návrat falangy.....	str. 38
4.1.4. Zdravá konkurence.....	str. 39
4.2. Úspornost nejvyšší ctností.....	str. 41
4.2.1. Boj dlouhým mečem dle Liechtenauera.....	str. 42
4.2.2. Boj dle di Grassiho.....	str. 43
4.2.3. Salvatore Fabris: Bojové umění nájemného zabijáka?.....	str. 47
4.3. Šerm pěstmi.....	str. 48
4.3.1. S razancí anglických gentlemanů.....	str. 49
4.3.2. Umění civilní.....	str. 50
4.3.3. Bojová umění starých Slovanů?.....	str. 51
5. Epilog: Bojová umění tehdy a dnes	str. 52
6. Závěr	str. 55
Seznam pramenů a literatury	str. 57
Přílohy	str. 62
Tři usvědčující otázky	str. 62
Rozhovory - Lukáš Konečný	str. 65
Igor Keder	str. 68
Obrazová příloha	str. 70

1. Úvod

Evropská bojová umění. Toto slovní spojení vyvolává na mnohých tvářích údiv.¹ Bojové aktivity Evropy jsou stále v tvrdé defenzivě, upozaděny snad vizuálně atraktivnějšími a pestřejšími východními styly, šířícími se, zejména po pádu „železné opony“ i do našich končin. Názorová platforma o nadřazenosti asijských stylů přetrvává nejen v myslích laické veřejnosti. Následující práce se pokusí proti tomuto dogmatu vymezit a dokázat, že se Evropa mohla, přinejmenším ve své slavné minulosti, Asii svým bojovým umem rovnat.

Čeká nás dlouhá pouť evropskými dějinami. Dějinami, které se psaly ostřím meče a železnou rukavicí zaťatou v pěst. Projdeme se epochami lidských dějin nejen po boku slavných válečníků, do vlastní legendy zahleděných vojevůdců, chrabrých rytířů, jejichž čest a odvaha se mnohým současníkům může zdát nepochopitelnou, ale také prostých vojáků, na jejichž bedrech vždy ležela hlavní tíha válek. Připomeneme si zašlou slávu dávnověkého válečnictví našich předků a pokusíme se nahlédnout za nekonečný vývoj rozličných bojových dovedností, které mají v lidské epoše vyměřený vždy jen krátký čas, než jsou vystřídány novějšími, či staršími znovuobjevenými. Zjistíme, proč některá období přála bojovníckému individualismu a kdy se naopak válčení stalo kolektivní záležitostí.

V práci se nebudeme věnovat vývoji a organizaci vojenských oddílů, ani detailním informacím o měnící se taktice a stylu vedení války. Spíše se pokusíme užít odlesk toho, jak naši předkové doopravdy bojovali a přiblížit si jejich neuvěřitelnou dovednost, um a píli, jíž člověk dokáže vynaložit snad jen k přemožení, či zabití svého soka.

V závěru práce se podíváme i na problematiku posledních let, kdy je současná bojovnícká společnost rozdělena nejen na materialisty a idealisty, či filosoficky zaměřené intelektuály a na zemi pevně stojící praktiky.

Většina evropských bojových umění a stejně tak válečnictví ve „zlaté éře“, za kterou je v této práci označováno především období renesance, má základ v antice. I když někteří autoři zpochybňují návaznost na stará umění,² uvidíme, že bojové aktivity raného novověku jsou opravdovým, byť nedokonalým znovuzrozením antické velikosti.

Mým cílem je čtenáře seznámit se základními reáliemi světa evropských bojových umění a přitom jej snad i trochu pobavit. Je nutné si ale především uvědomit, že většina zde popsaných umění, technik a postupů byla vytvořena, až na světlé výjimky, k co nejrychlejší

---

¹ viz výsledky z dotazníku v **Přílohách**.

² REGULI, Zdenko. *Úpolové sporty*. Masarykova Univerzita. Brno 2005, str. 43.[online]. 2005 [cit. 2014-6-1] Dostupné na WWW: <<http://is.muni.cz/el/1451/podzim2011/bk1074/um/upoly.pdf>> srovn. STOJAN, Petr. *Historie zápasu na olympijských hrách*. Diplomová práce obhájena na Masarykově univerzitě 24. 1. 2013.

nejefektivnější likvidaci lidského života. Tudiž, k přihlídnutí památky všech zabitých a zmrzačených, není glorifikace ani „zhumornění“ těchto věcí příliš na místě. Dále upozorňuji, že v takovéto práci není možné se zcela vyhnout dávce, zejména u Čechů tolik nenáviděného, patosu. Avšak kde jinde má patos opravdu místo, než u popisování skutků lidí, kteří se hnáni svými vášněmi, dopouštěli odvážných, či šílených kousků, smáli se smrti do očí a obrovským uměním ovládat své tělo udivovali společnost?³

---

³ Kupříkladu proslulí mistři turnajů Jean de Werchin, nebo Ulrich von Liechtenstein viz. NEJEDLÝ, Martin. *Na dobrodružných stezkách. Zvědové pozdního středověku (I. část)*. In: Historický obzor. 2009, roč. 19, č. 11/12. str. 248. srovn. BENNETT, Mathew a kol. *Bojové techniky středověkého světa 500 n.l. - 1500 n.l.*, přel. J. Bartoň. DEUS, Praha 2007.

1.1. Jak psát o historii bojových umění?

Pro tuto práci je třeba vymezit, jak budeme k dané problematice přistupovat. Když se podíváme na starší české práce věnující se alespoň okrajově historii bojových umění, objevíme značnou názorovou nejednotnost.

Prvním problémem je už samotný pojem „bojové umění“. Co si pod ním máme představit? Každý autor ho chápe a vykládá po svém. Evropským bojovým aktivitám je v našich končinách status „umění“ stále neprávem odpirán. Kupříkladu Ondřej Musil tvrdí, že: „v Evropě ... podstata (bojových umění) jak do techniky, tak do principu chybí.“⁴ Musil dále uvádí: „Teprve tyto civilizace (Indie a Čína) se zasadily o to, že bojové umění kráčelo ruku v ruce se znalostmi medicíny a spojovalo ve svých teoriích filozofické a náboženské tradice dávných civilizací, vinoucí se bojovým uměním jako neviditelná stříbrná nit, která tvoří pevnou osu všeho.“⁵

S tímto tvrzením není možné nesouhlasit. Náboženské rituály římských válečníků,⁶ teologické podhoubí španělské školy šermu⁷, rytířské ctnosti, filozofické a etické rady italských mistrů šermu⁸ nebo i prosté náboženské zanícení některých křesťanských bojovníků⁹ dávají tušit, že nábožensko-filozofické pozadí není pouze doménou Asie. Jen orientální květnatá mluva¹⁰ halí vše do mnohem tajemnějšího hávu. A pokud jde o techniku, jak ještě uvidíme, asijská převaha není jednoznačná vůbec. Ostatně zahraniční autoři (Crudelli i Weinmann) dávno evropské bojové aktivity do pozice umění staví. Bohužel to zdaleka není přístup naší veřejnosti a tak se z těchto zažitých mýtů a nepřesností pokusíme vyvést na světlo skutečný um našich předků. Tudíž se obhajoba evropských bojových aktivit stává důležitým středobodem celé této práce.¹¹

---

⁴ SVOBODA, Slavomír a kol. *Encyklopedie bojových umění a sportů*. Mladá fronta, Praha 2012. str. 18.

⁵ *Tamtéž*. str. 18.

⁶ CONOLLY, Peter. *Dejiny rímskeho vojska*, prel. Juraj Roháč. FORTUNA PRINT, Bratislava 1992. str. 44-45.

⁷ ŠINDELÁŘ, Vladimír. *Šermíři, rváči, duelanti, Encyklopedie evropského šermu*. Ivo Železný, nakladatelství a vydavatelství, spol. s r. o., Praha 1994. str. 17.

⁸ „*Jeho pravé Umění obrany*“, Giacomo di Grassi, přel. Vít Hrachovský. str. 2 [online]. 2006 [cit. 2014-13-3] Dostupné na WWW: <<http://jentak.sandbox.cz/doku.php/literatura>>

⁹ ŠINDELÁŘ, Vladimír. *VELKÁ KNIHA O SOUBOJÍCH A DUELANTECH*. REGIA, Praha 2004. str. 146 - 150.

¹⁰ SVOBODA, Slavomír a kol. *Encyklopedie bojových umění a sportů*, str. 19.

¹¹ S tímto problémem se potýkají soudobí šermíři více než úspěšně. Výbornou práci odvádí třeba **Trnavský šermiarsky cech** viz. *Trnavský šermiarsky cech - historický šerm* [online]. 2009 [cit. 2014-17-2] dostupné na WWW: <<http://gesellschaft-lichtenawers.eu/tsc/sk>>

Dále je nutné rozlišit mezi bojovým a válečnickým uměním. „Ač oba pojmy laikům splývají, jsou si ve skutečnosti na hony vzdáleny. Mluvíme-li o válečnickém umění, máme zpravidla na mysli umění vyhrávat války, bitvy. Hovoříme o oblasti strategie a taktiky. I když i ta patří do bojového umění...“¹² Bojové umění je naproti tomu souborem naučených bojových dovedností daného jedince, získaným nekonečným drilem.¹³ Přesto se budeme v této práci vojenským uměním zabývat také. Avšak spíše než záležitosti organizace vojsk a velení pro nás budou přitažlivé bojové dovednosti válečníků v poli. Pokud se budeme zabývat výzbrojí a výstrojí, pak jen z přímé souvislosti s bojovým uměním, nutným výcvikem, nebo případné likvidaci různým způsobem obrněného soupeře.¹⁴

Velkým tématem, jak již bylo řečeno, jsou bojové aktivity starověkých klasických kultur. Jim bude v práci věnován značný prostor, ale stejně tak budeme čerpat z dnešních bojových systémů, zkušeností bojových umělců 20. a 21. století, bez jejichž znalostí a dovedností není možné evropské staré styly přivést znovu k životu.

---

¹² SVOBODA, Slavomír a kol. *Encyklopedie bojových umění a sportů*. str. 18.

¹³ Z tohoto důvodu lze zcela jednoznačně považovat za bojové umělce například i špičkové boxery, kteří mají omezený repertoár technik vypilovaný nekonečným úsilím k dokonalosti. Což je přístup oceňovaný i v tradičních bojových uměních. Více viz. rozhovor s Lukášem Konečným. srov. ŠTĚPAŘ, Eduard. *Hrdinové Gungfu*. Eduard Štěpař, Teplice 2011. str. 8.

¹⁴ Příkladem může být rozdělení výuky středověkého šermu na postupy proti protivníku ve zbroji(harnischfechten) a bez ní(blossfechten). viz *Překlad mistrů Huntfelta a Lignitzera*. Ondřej Adámek str. 1[online].2009 [cit.2014-17-2] Dostupné na WWW: <http://www.revertar.cz/htm_files/Huntfelt_Lignitzer_Dolch_final.pdf>

1. 2. Seznam užívaných pojmů

V práci se vyskytuje několik pojmů, jež jsou pro běžného čtenáře neznámé. Některé se mohou stát při čtení snadno zaměnitelnými, nebo jejich výklad nemusí být notně jednoznačný. V různých publikacích mohou být navíc tyto pojmy užívány jinak. Aby nedocházelo k omylům, vysvětlíme raději již na začátku práce jak a proč zde budou využívány, dále jsou zde některé termíny, jež je dobré znát.

Bojové umění (zkratka BU)

Soubor bojových postupů a technik, sloužící k sebeobraně či pacifikaci soupeře (se zbraněmi, či beze zbraně), které svou precizností přesahují rámec pouhého živelného boje. Toto označení bude v práci používáno i pro bojové „sporty“.

Bojový sport (zkratka BS)

Bojové umění upravené pro ringová pravidla a cvičené za účelem vítězství v soutěži. Mezi bojovým sportem a uměním je hranice velmi tenká a i ringový sport se dá cvičit jako bojové umění, záleží pouze na konkrétním přístupu. Stejně tak se někteří praktikanti bojových umění účastní soutěžního porovnávání svých schopností s reprezentanty bojových sportů. Mezi oběma skupinami dnes obecně panuje jistá řevnivost. Tomuto sporu se budeme věnovat v kapitole **Bojová umění dnes**.

Bojovník/Bojový umělec¹⁵

Člověk cvičící bojová umění. V tomto textu většinou aktivní cvičenec bojových umění, nikoliv osoba nedostatečně kvalifikovaná a dále své umění nerozvíjející.

Dlouhý meč (německy Langschwert)

Meč vhodný k seku i bodu z let 1350-1550. Hlavní zbraň tzv. *německé školy* šermu. Nazýván dnes též spíše nevhodně jedenapůlručním mečem, či mečem „bastardem“. Navzdory tomu, že ve starých šermířských knihách je vždy držěn obouruč.¹⁶

---

¹⁵ Překlad užívaného anglického termínu „Martial Artist“.

¹⁶ KOHUTOVIČ, Anton. *Poznámky k interpretáciám technik Lichtenawerovho šermiarskeho systému*. In: Matejka, Jaroslav. ZBORNÍK ŠERMIARSKÉHO HISTORICKÉHO SYMPÓZIA 2008. Smolenice 2008. str. 29.

Historical Medieval Battles (zkratka HMB)

Plně kontaktní bojový sport s tupými ocelovými zbraněmi simulující středověká střetnutí. HMB je termín zastřešující rozličné formy od duelů po masové bitvy. Světové mistrovství v HMB se nazývá Battle of the Nations(zkratka BOTN) a je pořádán od roku 2010.¹⁷

Mixed Martial Arts (zkratka MMA)

Tzv. smíšená bojová umění. Bojovníci MMA trénují obvykle kompilát bojových sportů a umění jako je Muay Thai, Box, Kick-box, Judo, Sambo, Jujutsu a pod. Důvodem je příprava na zápasy v MMA, kde se volně přechází z boje v postoji, k zápasu, či v boji na zemi zcela podle libovůle a schopnosti bojovníka. Odkaz těchto bojů je hledán již v starořeckém pankrationu. Za základ moderního MMA je považován 1. šampionát UFC (Ultimate Fighting Championship) v USA roku 1993.¹⁸

Rapír

Štíhlý soubojový meč určený k bodnému šermu ze Španělska. Délka se různí, občas dosahuje až bizarních 150 cm. V 17. století se zkracuje a od poloviny století je vytlačen lehčím francouzským kordíkem. Rapír je civilní, lehčí verzí vojenského kordu, se kterým bývá zaměňován.¹⁹

Sifu/Shifu

Čínský výraz pro učitele, či mistra. Může mít však hlubší význam pro vztah mezi učitelem a žákem. Sifu se rituálně stává jakýmsi adoptivním rodičem. Japonským ekvivalentem je *sensei*.

Skupina historického šermu (zkratka SHŠ)

Skupina lidí sdružujících se za účelem cvičení a předvádění historického, či scénického šermu. Kvalita a dobová věrnost značně kolísá.²⁰

---

¹⁷ *Historické středověké bitvy*[online]. 2012 [cit. 2014-2-1] Dostupné na WWW: <<http://e-stredovek.cz/view.php?navezclanku=historicke-stredoveke-bitvy&cislocclanku=2012120001>>

¹⁸ *Co je MMA*. [online]. 2012 [cit. 2014-5-1] Dostupné na WWW: <<http://www.mmaa.cz/mma>>

¹⁹ KRÍŽEK, Leonid. *Encyklopedie zbraní a zbrojí*. Libri, Praha 1997. str. 123 - 124.

²⁰ „...šance, že uvidíte mizerné a uhozené vystoupení, je v Zemích koruny české mnohem větší, než že uvidíte vystoupení dobré.“ DIVIŠ, Pavel. *Scénická vystoupení, aneb vítějte v první linii!* In: Pevnost. 2005, č. 1, str. 98.

Sparing/Sparring

Cvičné, nesoutěžní utkání podle předem daných pravidel. „*Tréninkový zápas se soupeřem (sparingpartnerem)*.“²¹

Tesák

Sečná zbraň, tvarem podobná šavli, často bez záštity. Její rozměry se různí od větších nožů, až o bizarní dvouruční varianty. Původem pravděpodobně ze severoevropského saxu, vliv na ní měly možná i východní šavle. Oblíbená zbraň šermířských bratrstev, používaná zvláště neurozenými bojovníky, hojně i v našich končinách.²²

Válečník

Osoba aktivně participující na válečném konfliktu. Válečníkem může být kupříkladu vojevůdce řídící bitvu ze zázemí, stejně jako voják bojující v první linii.

Wu-shu

Čínský výraz pro „bojové umění“. V Číně zastřešující název pro všechny styly umění u nás známé spíše pod pojmem „**kung-fu/gong fu**“, což však v Číně znamená pouze „mistrovství“ v jakémkoliv oboru. (např. v malířství, rytmu, hudbě, nejen v umění ale třeba i v kuchařství apod.) Dobré „kung-fu“ může mít zkrátka každý poctivě pracující a sebezdokonalující se člověk. V našich končinách se pod pojmem wu-shu ponejvíce skrývá jeho sportovní, akrobatická forma, cvičená za účelem co nejefektivnějšího předvedení nacvičených sestav.

---

²¹ *Ottova všeobecná encyklopedie ve dvou svazcích M-Ž*. OTTOVO NAKLADATELSTVÍ, Praha, 2003. str. 415.

²² KRÍŽEK, Leonid. *Encyklopedie zbraní a zbrojí*. str. 266-267.

2. Zdroje

2.1. Prameny

Internetové zdroje nemá akademická půda příliš v lásce, avšak je to právě internet, co bylo za posledních několik let největším přínosem pro výzkum evropských bojových umění. Umožnil totiž propojit komunitu šermířů, amatérů, nadšenců i historiků napříč Evropou, kteří překládají staré šermířské a zápasnické manuály a velice rychle přivádějí napsaná slova k životu. Výsledky jsou přinášeny takřka raketovým tempem a to, co platilo v první dekádě nového milénia, je nyní zastaralé. Písemné prameny, ze kterých je v této práci čerpáno pro rekonstrukci podoby šermu a pěstního boje na přelomu středověku a novověku, jsou šermířské (a jedna zápasnická) knihy vycházející ze znalostí mistrů šermu (a obchodníka s vínem) z rozmezí 14. - 17. století.

První postavou našeho zájmu byl německý šermířský mistr Johannes Liechtenauer. O nositeli tohoto jména víme velmi málo. Předpokládá se, že byl vynikajícím šermířem a učitelem šermu. Doba jeho života je ale nejistá. Je možné, že byl naživu ještě v 80. letech 14. století.²³ Ovšem někteří autoři jej datují již do 13. století.²⁴ O tomto legendárním muži dále víme, že hodně cestoval a sbíral zkušenosti pro zlepšování svých dovedností. Jeho hlavním zaměřením byl boj dlouhým mečem. Svě učení předával svým žákům pouze ústně, v podobě říkanek. Jeho umění se ukázalo být velice životaschopným a odkazují na něj šermířští mistři ještě další dvě století. Můžeme říci, že jeho odchod z historické scény je spojen až s vymizením užívání dlouhého meče. Pro setkání s mistrem Liechtenauerem je v této práci použito rukopisu židovského šermíře, mistra Leva (Meister Jud Lew). Ten sepsal své dílo okolo roku 1450. O přepis a překlad do češtiny doplněný o komentáře ze *Špýrského kodexu* se postaral Karel Černín ze SHŠ Revertar. Mistr Lev uvádí Liechtenauerovy veršované poučky a doplňuje je o vlastní vpisky. V tomto židovský šermířský mistr nijak nevybočuje z historického trendu. V opisování Liechtenauerova díla, doplněného o své vlastní postřehy, pokračují i jiní učitelé šermu. Z Liechtenauera vychází i mezi českými šermíři zřejmě nejznámější *Talhofferova kniha šermu*. Dalším zdrojem pro práci se stal *Boj dýkou Mistra Andrese Lignitzera a Mistra Martina Huntfelta*, přeložený Ondřejem Adámkem. Originál celého kodexu, obsahujícího boj dlouhým mečem, boj na koni, boj ve zbroji, zápasu a také boj

---

²³ *Překlad mistra Lva (a Špýrského kodexu)*. Karel Černín. str. 1. [online]. 2008 [cit. 2014-17-2] Dostupné na WWW: <http://www.revertar.cz/htm_files/Preklad_mistra_Lewa.pdf>

²⁴ Což se nezdá tak pravděpodobné i díky Liechtenauerem nejvíce užívané zbrani - dlouhému meči. Meč je obvykle situován přibližně do let 1350 - 1550. Ovšem první exempláře se mohly objevit dříve a stejně tak pozdní užívání této zbraně se předpokládá ještě v 17. století. viz KRÍŽEK, Leonid. *Encyklopedie zbraní a zbrojí*. str. 22.

jednoručním mečem a puklím je uložen v Biblioteca dell' Accademia Nazionale dei Lincei e Corsiniana, v Římě. Na uvedených technikách a chvatech proti soupeři ozbrojenému dýkou, ať už obránce bojuje s dýkou, či holýma rukama, může být pro někoho možná trochu zarážející podobnost s chvaty asijských bojových umění. To však zcela odpovídá filozofii bojových umění z celého světa. Techniky nejsou ničím výjimečné, ani tajné. Výjimečnými je činí pouze výjimeční bojovní umělci.²⁵ Dalším pramenem je *Wallersteinský kodex*, který vznikl kompilací dvou rukopisů od neznámých autorů. První část z přelomu 14. a 15. století je především souborem ilustrací jednotlivých technik boje s mečem ve zbroji a beze zbroje, soudního boje se štíty a zápasu. Druhá část kodexu vznikla v druhé pol. 15. století a obsahuje boj s dýkou, tesákem, mečem, nožem a zápas. Kodex je obzvláště hodnotným z důvodu, že druhá část se stala předlohou pro ilustrovaný šermířský spis Albrechta Dürera.²⁶ Předpokládá se, že známý výtvarník nebyl sám šermířem a vytvoření spisu bylo jen jeho zakázkou, ze které nakonec sešlo. Zcela dokončenou částí je tak pouze pojednání o zápase, ze kterého můžeme vyčíst podobu a vysokou propracovanost středověkého boje beze zbraně. Do češtiny, pro dnešní historické šermíře nejdůležitější část o boji dlouhým mečem, přeložil opět Karel Černín. Tyto rukopisy nás poučují o tajích a formě tzv. *německé školy*.

Pro srovnání se systémem renesančního šermu slunné Itálie je čerpáno z *Pravého umění obrany* Giacomu di Grassiho, sepsaného v Benátkách roku 1570 a některé drobnosti jsem vybral z rozsáhlého *Umění šermu* Salvatora Fabrise z roku 1606. Oba texty přeložil učitel šermu Vít Hrachový z SHŠ Au jugé. Práce, včetně ofocených originálů jsou volně dostupné na stránkách spolku.^{27 28}

Pro seznámení se sebeobránnými technikami jsem užil *Srozumitelné rady pro vynikající zápasnické umění* (Clear Instructions to the Excellent Art of Wrestling). Dílo Nicolaese Pettera, německého obchodníka s vínem a skvělého zápasníka. Kniha vyšla až dva roky po Petterově smrti v roce 1674 v Amsterdamu. Do angličtiny jí přeložil

---

²⁵ Na tento fakt poukazuje John Stevens slovy: „...*formy technik(aikidó) se podobají technikám, s nimiž se můžeme setkat ve všech koutech světa, v mnoha dalších stylech bojových umění.*“ Stevens dále poukazuje na příklad sousoší řeckých zápasníků, provádějících techniku známou v aikidó pod názvem *sankyo*. STEVENS, John. *TAJEMSTVÍ AIKIDÓ*, přel. L. Gabesam. FIGHTERS PUBLICATIONS, Praha 2001. str. 111.

²⁶ *Překlad dlouhého meče z Wallersteinského kodexu (a Dürerovy kresby)*. Karel Černín. str. 1-3. [online]. 2008 [cit. 2014-18-2] Dostupné na WWW:

<http://www.revertar.cz/htm_files/Preklad_Wallersteinskeho_kodexu.pdf>

²⁷ „*Jeho pravé Umění obrany*“, Giacomo di Grassi, přel. Vít Hrachový. [online]. 2006 [cit. 2014-19-2] Dostupné na WWW: <<http://jentak.sandbox.cz/doku.php/literatura>>

²⁸ „*Umění šermu*“, Salvatore Fabris, přel. Vít Hrachový. [online]. 2013 [cit. 2014-19-2] Dostupné na WWW: <<http://jentak.sandbox.cz/doku.php/literatura>>

Eli Steenput jehož překlad volně dostupný na internetu²⁹

Je nutné dodat, při práci s šermířskými knihami je třeba postupovat obezřetně, neboť kupříkladu Talhoffer umísťuje do svého díla záměrné chyby,³⁰ či zatajuje informace, aby tak znesnadnil komukoliv dosáhnout poznání bez jeho osobního vedení.

2.2. Sekundární literatura

Velký podíl na této práci má sekundární literatura, jejíž kvalita u daného tématu značně kolísá. Tato skutečnost je způsobena hned několika faktory: Bojová umění obsahují obrovské spektrum stylů od tvrdých sportů sloužících k rychlému poražení protivníka na zápasišti, přes sebeobrané systémy dělicí se na vhodné pro civilní obyvatelstvo, nebo likvidační, praktikované ozbrojenými složkami. Dále jsou zde staré styly, cvičené pro zachování tradice a cvičení sloužící především k upevnění zdraví, jejichž sebeobraný aspekt je spíše sekundárního, až terciárního charakteru. V moderní době, kdy již nejde pouze o přežití a dosažení duchovní rovnováhy, přibyla exhibiční forma cvičení. Poskytující především estetickou podívanou publiku. Tato pestrost se odráží i v osobnostech dnešní bojovnické společnosti. Mezi amatérským boxerem, akrobatem sportovního wu-shu a šermířem, předvádějícím na zámcích scénická vystoupení, je značný rozdíl. Rozdílné motivace i životní zkušenosti s bojovým uměním se projevují v jejich názorech, které se často doplňují, nebo si navzájem naprosto odporují.

Bohužel panuje značná rozdílnost i mezi literárním talentem píšících bojovníků. Prostý a částečně hrubý text od profesionálního zápasníka může mít ovšem větší vypovídající hodnotu, než výborně stylizovaná práce intelektuála bez přímé zkušenosti z kontaktního boje.³¹ Dalším důvodem rozdílné kvality, je krom různorodého naturelu bojových umělců i fakt, že značné množství literatury zaměřené na asijská umění u nás vyšlo v 90. letech minulého století. Tedy v dobách nadchnutí se pro vše nové a cizozemské, často bez prostoru pro racionální kritiku. Některé knihy tak zbytečně vychvalují nepřemožitelnost a nadřazenost těchto bojových umění a popisují ničím neověřené nadpřirozené schopnosti (aniž by je kdokoliv z pisatelů ovládal), až se dostávají do kategorie záhadologické literatury, neřkuli přímo literárního „škváru“.

Asijská oblast je vesměs námi Evropany špatně chápána. „*Asiati a Číňané obzvláště*

²⁹ *Clear Instructions to the Excellent Art of Wrestling*, Nicolaes Petter, translation Eli Steenput. [online]. 2000 [cit. 2014-19-3] Dostupné na WWW: <<http://fursantiago.timduru.org/esgrima/Petter.pdf>>

³⁰ ČERNÍN, Karel. *Harnischfechten - Boj mečem ve zbroji*. In: KOHUTOVIČ, Anton(ed.). TYRNHAW 2011. Trnava 2012. str. 20.

³¹ Výrazivo středověkých šermířských mistrů není koneckonců o nic méně jaderné. viz *Překlad dlouhého meče z Wallersteinského kodexu (a Dürerovy kresby)*. Karel Černín. str. 23.

s oblibou volně fabulují a historické skutečnosti volně mění, upravují a příkrášlují, takže pokud se nejedná o přímě svědectví pamětníků, oficiální zprávy nebo novinové články z té dané doby, nelze věřit vůbec ničemu.“³² Tuto zcela zásadní skutečnost je těžké vystihnout lépe, než těmito slovy Eduarda Štěpaře, který historii a legendy asijských bojových umění zkoumá doslova „na vlastní pěst“.

Zavádějícím se pro čtenáře laika může rovněž stát nedokonalý překlad zahraničních textů. Zde se nemusí nutně jednat pouze o spisy asijských bojovníků-mystiků,³³ které dokáží jistě zamotat hlavu i zkušenému překladateli. Stačí, aby se jednalo o knihu přeloženou neodborně, vydanou za účelem rychlého zisku, či danou napospas překladatelově ledabylosti.³⁴

Nesnáze působí i tituly, snažící se čtenáři zprostředkovat jistou dovednost, nebo alespoň zasvěcení do praktické problematiky oboru.³⁵ Takové knihy, bez doprovodného tréninku pod vedením odborníka, nejenže neznalci neposlouží, ale mohou mu nechtěně vštípit zkreslené a pro něj i jeho okolí nebezpečné informace. Což je problémem bojovnické literatury obecně a každý rozumný pisatel ono zaklínadlo: „**cvičte pouze pod dohledem mistra, či profesionála**“, do svého díla umístí. Zastávám ovšem také názor, že i většina těchto knih nalezne své využití, pokud je čtenář v dané problematice již částečně vzdělán a přistupuje k látce kriticky.

Podobnými nešvary trpí i šermířské kodexy z přelomu středověku a novověku.³⁶ Mohou být pouze reklamou konkrétního mistra, či sloužit jen šermířům, již základů znalých. Bohužel tito muži jsou již několik staletí po smrti a dnešním průkopníkům, snažícím se o vzkříšení starých stylů nezbyvá, než jít onou dlouhou a nebezpečnou cestou samostudia, experimentování a komparace s jiným uměními.³⁷ Právě díky nim se nám podoba starého

---

³² ŠTĚPAŘ, Eduard. *Hrdinové Gungfu*. str. 104.

³³ Což je vesměs problémem překladů asijské nábožensko-filozofické literatury obecně. O tom viz FIŠER, Ivo. *Filosofická koncepce nejstaršího buddhismu*. DHARMA GAIA, Praha 1992. str. 9.

³⁴ ANGLIM, Simon a kol. *Bojové techniky starověkého světa 3000 př. n. l. – 500 n. l.*, přel. J. Bartoň. Praha 2006. Hyperkriticky odsouzena v MAREK, Václav. *Bojové techniky starověkého světa*. (Fighting technics in the Ancient World. In: AVRIGA. (ZJKF). 2008, roč. 50, č. 1-2. str. 170-173. Stejně nekvalitně je přeložena i BENNETT, Mathew a kol. *Bojové techniky středověkého světa 500 n.l. - 1500 n.l.*, přel. J. Bartoň. DEUS, Praha 2007.

³⁵ např. MÁDL, Josef. *BODYGUARD, Úplný manuál pro osobní strážce*, HUBERTLOV BOHEMIA, Praha 2000. Obsahující komplexní rady pro začínající osobní strážce včetně výuky bojového umění a taktické střelby. Názor na tuto knihu je sporný. Odpůrci překřtěna na „*Jak se nechat s klientem zastřelit snadno a rychle*“.

³⁶ *Talhoffer Fechtbuch* [online]. 2013 [cit. 2014-2-1]. Dostupné na WWW: <[http://wiktenauer.com/wiki/Talhoffer_Fechtbuch_\(MS_Thott.290.2%C2%BA\)](http://wiktenauer.com/wiki/Talhoffer_Fechtbuch_(MS_Thott.290.2%C2%BA))>

³⁷ Někteří bojovníci cvičí asijská bojová umění, aby pak byli schopni pochopit staré evropské školy, které ztratili svou kontinuitu s minulostí.

šermu stále více odkrývá a blíží realitě.³⁸ Problém starých šermířských knih může být i špatná obrazová příloha(!) Ta bývá zpravidla pořízena ex post a mistr štětce jí vyhotovující, bývá jen výjimečně zároveň mistrem meče.³⁹ ⁴⁰ Tyto slabiny je dobré mít na zřeteli. Díky studiu bojových umění a kontaktu se soudobou bojovnickou společností je možné oddělit zrna od plev.

Co se týče dalších zdrojů, jako jsou články v populárních časopisech, či „historické“ filmy, je lépe se jimi nenechat vůbec ovlivňovat. Z drtivé většiny jsou z hlediska věrnosti historii a předvádění bojových technik a používání zbraní naprosto nesmyslné a matoucí. Je s odívem, že zejména kinematografie i dnes dále pokračuje v šíření naprostých bludů.⁴¹

---

³⁸ Zatímco dnešní šermíři jsou stále blíže opravdovému evropskému šermu, filmová produkce posledních let, nejvíce ovlivňující veřejné mínění, tyto poznatky zřejmě z nedostatečné atraktivity okázale ignoruje. Souboje středověkými meči zjevně nebyly smršti seků a krytů. viz. KOVAŘÍK, Jiří, KRÍŽEK, Leonid. *Historie evropských duelů a šermu*, Svazek 1. Mladá fronta, Praha 2013. str. 123.

³⁹ Ale ani tuto eventualitu není možné vyloučit. Je známo několik malířů, kteří byli zároveň zdatnými šermíři. např. Karel Škréta, či Carravaggio. viz ŠINDELÁŘ, Vladimír. *VELKÁ KNIHA O SOUBOJÍCH A DUELANTECH*. REGIA, Praha 2004. str. 221 - 224.

⁴⁰ Zde vyvstává pro šermíře, pokoušející se dnes vzkřísit dávno mrtvá umění velký problém. Jen vlastními zkušenostmi a rekonstrukcemi musejí zhodnotit každou eventualitu a poznat, kde se malíř zmýlil a použil špatné vyobrazení(např. reversní úchop nože, kde měl být ve skutečnosti avers apod.)

⁴¹ Jedním z mála(ne-li jediným) šermíři uznávaným filmem západní kinematografie jsou **Soupeři** (The Duellist; Ridley Scott, 1977).

2.3. Rozšiřující literatura

Pár knih, které je možné pokládat v rámci možností za kvalitní, nebo alespoň pro čtenáře, se zájmem o danou problematiku, poskytující zajímavé a užitečné informace.

Úvodem do přelomové „zlaté éry“, které jasně dominuje k dokonalosti dovedený šerm, může být kniha Vladimíra Šindeláře *Šermíři, rváči, duelanti*. Pan Šindelář umožňuje svým literárním stylem a doprovodnými přílohami přístup k problematice dnešnímu laickému čtenáři, který by pravděpodobně nesáhl již po výrazně starší publikaci *Pražští šermíři a mistři šermu* od Jaroslava Tučka. Bohužel obě knihy obsahují i některé mylné informace a dnes již překonané názory. Kvalitní četbou pro uvedení do problematiky je práce Pavla Plcha *Historický šerm*. Jak pan Plch, tak pan Šindelář jsou aktivními šermíři, což je na jejich projevu a znalostech nepřehlédnutelné. Čtivým stylem napsána a plná nových poznatků o dobovém bojovém umění je také *Historie evropských duelů a šermu* od zkušených matadorů oboru - Jiřího Kovaříka a Leonida Křížka.

Pro hlubší poznání šermířských technik našich předků, využitelné zejména šermíři, jsou dobré práce od Petra Kozy⁴², zakladatele *MAGISTERIA* školy evropských historických bojových umění.⁴³

Z hlediska celosvětového přehledu pak může posloužit **Lexikon bojových sportů od Aikida k Zenu** od Wolfganga Weinmanna, který ovšem není úplný a obsahuje místy jen povrchní informace. Navíc se dopouští některých vážných chyb.⁴⁴ Lexikon si říká o srovnání s mnohem obsáhlejší, rovněž zahraniční publikací od Chrise Crudelliho **Cesta bojovníka - Bojová umění a bojové techniky z celého světa**. Cesta bojovníka obsahuje bohatou obrazovou přílohu a dokonce se pouští i do prezentací cvičebních postupů bojovníků z různých koutů Země. Je vhodným základem pro knihovnu člověka usilujícího o poznání bojových umění, jako přehled většiny, na které si lze vzpomenout. Na druhou stranu se ovšem autor zaměřuje na tolik drobných stylů, které popíše pouze několika málo informujícími odstavci, až dochází k zbytečnému rozmělnění čtenářovi pozornosti. Důležité a známé pojmy pak snadno zapadnou mezi množstvím krajových zvláštností a osobních stylů, které jsou

---

⁴² Svobodný šermířský mistr Petr Koza(*1946), považovaný za zakladatele historického šermu na Slovensku. Více viz. *Svobodný šermířský mistr Peter Koza z Bratislavy*: [online]. 2013 [cit. 2014-3-1] Dostupné na WWW: <<http://data.ckrumlov.cz/katalog/atr/prilohy/203/974-cz.pdf>>

⁴³ Založena v roce 1991. Slovenská pobočka roku 1998. Více viz. *Magisterium: evropská bojová umění, vyučována profesionály* [online]. 2013 [cit. 2014-3-1] Dostupné na WWW: <<http://www.magisterium-europe.eu/magisterium-skola.html>>

⁴⁴ Které v roce 1989, kdy Weinmann knihu vydává, mohly platit za dogma. Český překlad z r. 2010 už ovšem zasluhoval opravující komentář.

stejně pouze odvozeninami od starších známých bojových umění.⁴⁵

---

⁴⁵ Česká publikace nesoucí zavádějící název *Encyklopedie bojových umění a sportů* se svým pojmenováním dostává do srovnání s těmito pracemi a v takovém případě může přinést čtenáři toužícímu po podobné osvětě zklamání. Autoři dobře prezentují a dokumentují organizační, společenské a sportovní úspěchy na české scéně bojových umění a sportů, ale pro seznámení se s jinými styly je zde pouze vyčleněn krátký úvod. Navíc evropská bojová umění jsou zcela opomíjena viz. SVOBODA, Slavomír a kol. *Encyklopedie bojových umění a sportů*. str. 17-44.

3. Stručná historie evropského válečnictví do renesance

3.1. Zrození bojovníka

Bránit svůj život musel člověk po celý čas své existence. O tom, zda prehistoričtí lovci byli zároveň válečníci, se vedly díky rozporuplným důkazům spory.⁴⁶ S trochou nadsázky ale můžeme díky hojným nálezům říci, že byli prvním prototypem bojového umělce. V potýkání se s pravěkou faunou získávali značné zkušenosti a dovednosti, které jsou do dnes důležité pro každého špičkového bojovníka. Rychlé reakce, vysoce vyvinuté smysly, fyzická zdatnost a především neuvěřitelná zručnost v používání primitivních zbraní.⁴⁷ Dovednosti, které běžný netréovaný člověk považuje za nemožné a jejichž odlesk můžeme dnes spatřit pouze ve výkonech lidí, jež zasvětili jakémukoliv umění většinu svého života.⁴⁸

Z tohoto prazákladu, spočívajícího především ve fyzické připravenosti pravěkých lovců bylo ovšem k bojovým uměním nutno učinit další vývojový skok.

K eliminaci lidských protivníků se postupem času vyvinuly techniky, které v různých krajových modifikacích přetrvávají do dnes.⁴⁹ Toto tvrzení můžeme z počátku podpořit argumentem, že člověk (tedy *homo sapiens*) se svou fyziologií v celé historii příliš nemění a odlišnosti v používaných bojových technikách se objevují především v souvislosti se změnou užívané výstroje a výzbroje.

Co nakonec dovedlo člověka k vymýšlení stále složitějších chvatů, které je pro správnou aplikaci nutné nacvičit a pečlivě do úmoru pilovat k dokonalosti? Co vede jedince ke každodennímu opakování zdánlivě nesmyslného pohybu?⁵⁰

Na tuto otázku se nám naskýtá jednoduchá odpověď. Snadno ji zjistíme při srovnání významných osobností BU. Ať již sledujeme životní příběh rytíře Bertranda Du Guesclina⁵¹, českého zápasníka světového formátu Gustava Frištenského, čínského mistra wu-shu Huo Yuan Jii⁵² nebo japonského „vojenského boha“⁵³ Morihei Ueshiby, vyvstane nám před

---

⁴⁶ KEEGAN, John. *Historie válečnictví*, přel. L. Křížek. Beta-Dobrovský, Ševčík, Plzeň 2004. str. 109-10.

⁴⁷ *Tamtéž*. str. 109.

⁴⁸ Ať už se jedná o chycení vystřeleného šípu holou rukou, přerážecí techniky okinawských karatistů, zásah terče o velikosti lidské hlavy na 50 m prostým hozením kamene, či některé výkony olympijských sportovců a pod.

⁴⁹ STEVENS, John. *TAJEMSTVÍ AIKIDÓ*, přel. L. Gabesam. FIGHTERS PUBLICATIONS, Praha 2001, str. 111. srov. STOJAN, Petr. *Historie zápasu na olympijských hrách*. str. 21.

⁵⁰ SVOBODA, Slavomír a kol. *Encyklopedie bojových umění a sportů*. str. 17.

⁵¹ KOVAŘÍK, Jiří, KŘÍŽEK, Leonid. *Historie evropských duelů a šermu*. str. 123.

⁵² *Chin Woo founder: Master Huo Yuan Jia* [online]. 2011 [cit. 2014-6-1] Dostupné na WWW:

<<http://www.chinwoo.org/history.htm>>

⁵³ VAILLANT Daniel. *AIKIDO*, přel. P.Chlumský, P.Třešňák, M. Rýc. VODNÁŘ. Praha 1997. str. 38.

očima jeden nepřehlédnutelný fakt. Všichni zmínění mistři bojových umění (a nejen oni) byli v dětství nemocní, či neduživí.

Právě zde se objevuje hlavní příčina vzniku bojového umění. Byla a je jí především touha slabého, přemoci silného protivníka. Sám se stát silnějším. Nutnost vzdorovat mocnému nepříteli vlastními, často skrovnými silami a přemoci jej. Touha přežít. Pro něco takového musel slabší bojovník užít lsti, nebo můžeme-li to tak říci - praktických znalostí anatomie a fyziky.

3.2. Antická dokonalost

Vrchol bojových aktivit byl v Evropě zaznamenán již ve starověku. Obliba úpolových cvičení a bojových aktivit dosáhla svého maxima a již nikdy nebyla v Evropě překonána. Odkaz starověkého válečnictví se naplno promítl ve vojenských konfliktech „zlaté éry“ raného novověku a proto je třeba věnovat bojové sféře této doby značnou pozornost.

S pozvolným vznikem prvních státních útvarů dochází i k přeměně primitivního válečnictví na organizovanou záležitost. Záznamy o prvních střetech čerpáme již z mýtů a eposů.⁵⁴ V období neustálých soupeření měst a států se vladaři opírali o vojenskou sílu svých armád. Jistě bylo již tehdy užíváno různých lstí a úskoků, avšak armády se ve své podstatě v mnohém nelišily a vítězství v bitvách bylo zajišťováno především materiální a množstevní převahou bojovníků. Ve svém vývoji přineslo starověké vojenské umění několik smrtonosných aspektů, které se v závěru období propojily v nejlepší armádě tehdejšího světa.

Již v době prvních států se objevila formace, která se měla stát nejničivější silou na mnoho let. Byla jí *falanga*. Formace pěších bojovníků, většinou těžkooděnců, bojujících v obdélníkové formaci, vyzbrojených kopím a navzájem se kryjících štíty, byla využívána již v Sumeru. Tato formace využívala jak výhody delších zbraní, tak samotné váhy, do pohybu se dajících, těžce ozbrojených mužů.⁵⁵ Falanga doznala v průběhu věků značných úprav.

Nejslavnější éra této formace se protнула s klasickým obdobím řeckých městských států. Dobře vyzbrojení a opancéřovaní řečtí bojovníci, tzv. *hoplité* (podle štítu *hoplon*), formováni do falang, tvořili páteř tehdejších armád. Tato formace byla skvěle vhodná pro konfrontaci s nepřátelskou pěchotou, často vyzbrojenou kratšími zbraněmi. Pěchota,

---

⁵⁴ KLÍMA, Josef. *LIDÉ MEZOPOTÁMIE*. Orbis, Praha 1976. str. 150. I když je možné, že první bitevní scény i s náznakem taktiky jsou vyobrazeny na pravěkých jeskynních malbách v Levantě. Čemuž ovšem nevěří John Keegan a poukazuje, že jde spíše o záležitost použití perspektivy pravěkého umělce. viz. KEEGAN, John. *Historie válečnictví*, str. 110.

⁵⁵ KLUČINA, Petr a kol. *HOMO MILITARIS*. FRAGMENT, Praha 1994. str. 33.

využívající sílu válečníků individuálně, byla proti ryze kolektivní falanze takřka bezmocná. Kopí se v průběhu času prodlužovala a nepřítele tak bylo možno zasáhnout i zbraněmi drženými v dalších řadách. Tím pádem se protivník ocitl pod útokem několika soupeřů naráz, zatímco sám mohl útočit pouze na prvního před sebou. Stejně tak vhodná byla falanga i pro boj s jízdou, kterou dokázala kopí hoplītů držet v uctivé vzdálenosti.

Při nájezdu zas těžce vyzbrojená, semknutá řada dokázala naráz masy koňských těl zbrzdit. Formace hoplītů byla, díky kvalitně zpracovaným zbrojím a štítům, dostatečně chráněna i proti střelcům.⁵⁶ Slabinou jí byly pouze boky, které kryla doprovodná lehká pěchota a jízda. Prvním odkazem starověkého válečnictví je tedy týmová **sehranost**.

Nebyl to však jen prostý taktický kalkul a lepší výzbroj, co v době řecko-perských válek zastavilo Peršany při invazi na evropský kontinent. To, co opravdu pojilo části smrtící formace dohromady, byla soudržnost.

Řeckým aspektem pro vývoj válečnictví je **morálka a mentalita bojovníků**.

„*Držte se pohromadě, neopouštějte řadu, nepodléhejte panice ani hanebnému, bezhlavému útěku.*“⁵⁷ vyzývala spartské válečníky bojová hymna. I když ani jednotliví řečtí hoplīté nebyli špatnými bojovníky⁵⁸, opravdovou ničivost měla falanga pouze jako jednolitý bojový stroj. Jakékoliv selhání jednotlivce, který musel ve formaci svým štítem zároveň krýt i souseda, mohlo znamenat prolomení řady a neúspěch či smrt pro všechny zúčastněné. Řekové mohli boj ve falanze zdokonalovat ve vzájemných pŕtkách mezi městskými státy.⁵⁹ Jeden faktor ovšem další vývoj brzdil. Muži bojující jako vojáci řeckých městských států nebyli profesionálové. Ač povinováni vojenskou službou svému poleis, vykonávali mimo válku běžnou, nevojenskou profesi.⁶⁰ Ojedinelým úkazem se stalo státní zřizování na peloponésském poloostrově. Kasta plnoprávných Spart’anů, mužů oddaných válce od útlého věku až do šedesátého roku života, se stala nejlepší soudobou armádou světa. Jen právem silnějšího se Spart’ané stali pány Peloponésu.

---

⁵⁶ KLUČINA, Petr a kol. *HOMO MILITARIS*. str. 6.

⁵⁷ PLCH, Pavel. *Historický šerm*. str. 11.

⁵⁸ HOLLAND, Tom. *Perský oheň*. str. 94.

⁵⁹ Tedy pouze jejich elita, muži kteří si mohli poříditi drahou zbroj a bojovat jako těžkooděnci.

⁶⁰ Holland možná záměrně trochu přehání (aby následně vyniklo spartské válečnictví), když píše, že „(hoplīté) byli ... elitou, která každou sezonu vytáhla svou zbroj ze seníků a oprášila ji a která válčení obvykle považovala za rituální, amatérský(...), třebaže někdy smrtonosný sport.“ HOLLAND, Tom. *Perský oheň*. str. 99

Železná kázeň, extrémní výcvik viditelný již z dálky na až geometricky přesném sešikování vojska. Záplava šarlatové barvy spartských chitónů kombinovaná s naleštěnými bronzovými štíty a helmicemi. Již to působilo na nepřítele odstrašujícím dojmem. Dokonalou soudržnost lakedaimonské falangy pak také způsobovalo, že všichni muži si byli rovni, jak postavením, tak vesměs podobnou materiální kvalitou života. Stali se pro sebe bratry. Pro okolí pak nelidskou „vlčí“⁶¹ smečkou.

V bitvě Lakedaimonští neprahli po ničem jiném, než všechny soupeře do jednoho, jakkoliv brutálním způsobem zabít. Tuto nevšední agresi a brutalitu dokládá i fakt, že spartští zápasníci měli dovoleno v prostém „sportovním“ utkání vypichovat soupeři oči. Pro ostatní řecké státy to byla „*strašná věc(...) bojovat proti Sparťanům*“.⁶² Dědictvím Lakedaimonských válečníků se stává **profesionalizace** armády.

Sparta vytvořila ojedinělou bojovou sílu v tehdejší světě. Její rozpad, způsobila vítězná, avšak oslabující válka s Athénami, následná nejednotnost s ostatními městskými státy a úpadek morálky.⁶³ Právých, privilegovaných a především vycvičených Sparťanů bylo stále méně. Navíc Sparta přišla o otrockou třídu heilóty. Lid, který dřel na živobytí svých bojechtivých pánů. Spartská konzervativnost ve vedení války se jí sice stala také osudnou, ale nebyla zcela rozhodující.⁶⁴ Když Řeky v pozici hegemonů nahrazovali Makedonci, byla spartská sláva dávno pryč.

Falanga byla ale před slávou Sparty a její geneze probíhala i po ní. Těžiště geniálního využití lidské síly pro vraždění na bitevním poli se přesunulo do Makedonie. Reformované vojsko Filipa II. zapůsobilo porážkou Řeků v r. 338 př. Kr. Spojené řecké vojsko složené převážně z klasických hoplītů očekávalo lehké ohrožení od makedonské výborné jízdy. Řeckou generalitu ovšem nenapadlo, že nebezpečným protivníkem pro ně bude zejména nepřátelská pýchota. Filippos II. prožil část svého života jako rukojmí v Thébách a zde se dobře naučil řecké taktice. Jeho odpovědí na řecké těžkooděnce byla nová zesílená

---

⁶¹ Tento příměr je možno použít kvůli překladu jména mýtického tvůrce spartské ústavy Lykúrge - „*Ten kdo uvádí v život díla vlčí.*“ HOLLAND, Tom. *Perský oheň*. str. 95.

⁶² *Tamtéž*. str. 100.

⁶³ *Řecké dějiny*, Xenofón, přel. J. Hejnic, A. Rohlíková, V. Bahník. 1. vyd. Praha 1982, str. 306.

⁶⁴ Jak nesprávně tvrdí O'Connell, byť oprávněně poukazuje na fakt, že těžce obrněná falanga ztrácí v poli význam, pokud se s ní nepřítel odmítá utkat a pouze jí „obtěžuje“ výpady lehké pýchoty, či střelců. viz O'CONNELL, L. Robert. *DUŠE MEČE*, přel. Ivana Nuhličková. BB/art s.r.o., Praha 2002. str. 46-48. Zda toto byl opravdu problém i Sparťanů je obtížné určit, protože dodnes zůstává nezodpovězena otázka spartského ochranného odění. Je totiž opravdu možné, že Sparťané se v době své největší slávy pasivně chránili bronzovou přilbou a tělo zůstávalo zakryté pouze velkým štítem a bojovým umem. Tato nejasnost bývá historiky spíše relativizována, avšak zejména dnešní kinematografie jí shledala velice přitažlivou. To, že je možné výzbroj zredukovat a falangu tak značně odlehčit využili později Makedonci a o mnoho let dále i Švýcaři.

falanga o šestnácti řadách (dvojnásobek oproti klasické)⁶⁵ a *sarissa*, kolem šesti metrů dlouhé kopí. Sarissu bylo nutné ovládat oběma rukama a proto měla pěchota tzv. makedonští *pazhetairoi* („pěší druhové“)⁶⁶ oproti hoplítům odlehčenou zbroj a štít zavěšený na levém rameni. Úspěch proti Řekům se dostavil v závislosti na prostém faktu, že delší sarissy ubodaly přibližující se nepříteli dřív, než na makedonské muže jejich zbraně (pouze 2,5 metru dlouhá kopí) vůbec dosáhla. *Pazhetairoi* se stali hlavní složkou Makedonské armády a Filipův syn Alexandr Veliký s jejich pomocí vyvrátil celou Perskou říši.

Makedonským klíčem k úspěchu je **přizpůsobivost**.

3.2.1. Muži věčného Říma

Málo známým faktem zůstává, že ve falanze bojovali i staří Římané.⁶⁷ Konkrétně od 6. století př. Kr., kdy Řím ovládli Etruskové a přinesli s sebou řecký způsob boje. Na Apeninském poloostrově došlo však ke zcela specifickému vývoji válečnictví a falanga se zde dále nezlepšovala a překvapivě ani neosvědčila. Římané měli možnost zakusit r. 387 př. Kr. porážku od Keltů a rozhodující se pro jejich další bojovníckou orientaci stala válka se Samnity (343 - 290 př. Kr.). Samnité bojující partyzánským stylem, využívající členitý, skalnatý terén byli pro sešikovanou formaci falangy těžko dostupným cílem.

Ač není jisté, kdy přesně se tomu stalo, Římané se **přizpůsobili** a na přelomu 4. a 3. stol. př. Kr. zcela změnili organizaci a podobu armády. Dalo by se říci, že ve stylu válečnictví se vrátili nazpět do předetruské doby, kdy byli jejich předci v kontaktu s hallstattskou keltskou kulturou. Opět přišli ke slovu meče a štíty. Jak s nimi ale chtěli čelit vypilované válečnické mašinérii starověku?

Legie římské republiky byla složena ze tří řad. Linie sestávala z patnácti *manipulů* (setnin). První linii utvářeli *hastati*, mladí nováčci. Druhou řadu zastávali *principes*, starší vojáci s těžší výzbrojí, již zakaleni v dřívějších bojích. Třetí a poslední útvar vytvořili *triarii*, váleční veteráni.⁶⁸ Manipuly měly mezi sebou malé odstupy, kterými bylo možno

⁶⁵ KLUČINA, Petr a kol. *HOMO MILITARIS*. str. 35.

⁶⁶ *Tamtéž*. str. 39.

⁶⁷ O legiích více viz COWAN, Ross. *Římská bojová taktika 109 př. n. l. – 313 n. l.*, přel. K. Lokaj a M. Lokaj. Praha 2008.

⁶⁸ Označení „nováčci“ a „veteráni“ může být zavádějící. Ani *hastati* nebyli bez výcviku a *triarii* zase není označení pro staré unavené a zmrzačené muže, ale pro nejzkušenější vojáky, stále ještě na vrcholu sil, mezi 30 - 40 lety (tedy věk, kdy dnes obvykle sportovci završují a končí kariéru).

nechat projít jednotky z další linie. Pohled na legii shora tedy připomínal šachovnici.

Boj započali *hastati*. Nejprve každý vrhl na nepřítele speciální těžký oštěp zvaný *pilum*, jenž byl opatřen zpětnými háčky, či později zčásti z měkkého kovu, aby se ohnul a nešel vytáhnout. Soupeře, kterého nezabil, tak minimálně zpomaloval, nebo mu zcela znemožnil použití štítu, do kterého se *pilum* zabodlo. Pak se na něho mladíci vrhli. Když byl soupeř odolný a *hastaté* na něho nestačili, začali pomalu ustupovat a mezerami mezi oddíly *principes* se stáhli do bezpečí. Původní taktika byla zopakována staršími a zkušenějšími vojáky. Když ani to nepomohlo, zaútočili na nepřítele odpočatí *triarii*. K tomu docházelo jen zřídka. Obvykle postačovalo k vybojování bitvy výměna první linie a situace, kdy „*došlo na triarie*“ se staly příslovečnými.

Roku 122 př. Kr. zavedl, u vojsk oblíbený vojevůdce, Gaius Marius **profesionální** armádu. Legie rázem skýtaly příležitost pro chudé obyvatele, neboť do nich nyní mohli být za žold přijímáni i zcela nemajetní občané, kteří by si dříve nákladnou výzbroj nemohli pořídit. Stát tak zcela vytrhl své vojáky z povinností běžného života. Mariovi je připisován i tvrdý výcvik, který nyní museli legionáři podstupovat. Je však možné a pravděpodobné, že reformy přicházely v průběhu 2. stol. př. Kr. spíše pozvolna. Římané byli zkušenými bojovníky již v r. 168 př. Kr., kdy se legie v bitvě u Pydny⁶⁹ utkaly s makedonskou *falangou*. Tato bitva bývá označována jako učebnicový příklad vítězství moderních, pružnějších legií nad zastaralostí již překonané *falangy*. S tímto šablonovitým hodnocením není možné souhlasit. Podívejme se na ní tedy více zblízka.

Bitva byla svedena 22. června na úpatí hory Olocrus. Proti římským houfům tvořených kromě legionářů také jezdeckem a několika slony stanula osvědčená makedonská pěchota (*pazhetairoi*) rovněž posílena jezdeckem. To, že jezdectvo bude hrát na obou stranách podružnou roli a hlavní tíha výsledku bitvy padne na pěchotu, bylo jasné římskému i makedonskému velení. To, čeho se Římané báli a na co zároveň král Perseus Makedonský spoléhal, se bezesbýtku vyplnilo. Legionáři sice zasypali falangu vrženými *pily*, ale dále se zmohli jen obranu před neproniknutelnou zdí až sedmimetrových *sarris*, po kterých marně sekali svými krátkými *gladii*. Legionáři se bránili, ukryti za svými štíty, přesile nepřátelských bojovníků, kteří na ně díky svým dlouhým zbraním mohli útočit až z páté řady *falangy*. Římané byli tlačeni zpět a rozhodně jim v této chvíli nepřišlo, že čelí zastaralé, nefunkční taktice. Pokud tedy toužíme spatřit opravdovou příčinu oné porážky v červnu 168 př. Kr., která v důsledku znamenala konec nezávislosti Makedonie, musíme hledat jinde.

---

⁶⁹ *Dějiny VII*, Titus Livius, přel. M. Husová, P. Kucharský. Svoboda, Praha 1979. str. 232 - 241.

Legionáři ustupovali nerovnoměrně zpět. Na některých místech rychleji, jinde zase kladli zuřivější odpor. Tím se bitevní linie zdeformovala. Makedonci oslepeni úspěchem začali své nepřátele pronásledovat, a tím se celistvost falangy narušila docela.

„*Držte se po hormadě, neopouštějte řadu...*“ mohl by si povzdechnout dávno mrtvý Spartán. Tato neukázněnost byla ihned potrestána. Do vzniklých mezer po malých skupinách začali pronikat římsí legionáři a předvedli to, co bylo jejich nejsilnější devízou - kontaktní boj muže proti muži.

Touha po boji zblízka a hrdinských činech byla totiž v Římanech zakódována po celá staletí. Již z předetruské doby máme zprávy o kultu vítězů a Martových válečných kněží. Římané používali podobně jako Keltové delší meče (pod 1 metr), které se vždy více hodí pro osobní souboj, než pro boj těsně sražených formací.⁷⁰ I když byla armáda od té doby mnohokrát modernizována, udržela si kontinuitu na polobarbarskou minulost. Římané zkrátka milovali mýtus hrdiny, osamocené bojovníka, což jim vydrželo i do doby, kdy válčení ztratilo onen punc individuality. To se odrazilo na jejich **mentalitě** i **výcviku**. Šerm gladiem byl v té době na vysoké úrovni⁷¹ a jeho zvládnutí se učil každý občan povinovaný vojenskou službou mezi 17 a 45 lety.

Makedonská pěchota byla tehdy na skalnatých svazích u Pydny rozsekána na kusy.⁷² Ve *falanze* byli *pazhetairoi* pro legionáře nezdolatelným protivníkem, na blízko pro ně nebyli žádnou konkurencí. To má hned několik důvodů. Rozpad celé formace umocnil členitý terén. Makedonci spoléhali již čistě na mechanickou sílu. S jednotlivcem jakožto individuálním válečníkem, se nepočítalo. Ochranná výzbroj byla z hlediska financí a vyšší pohyblivosti zredukována. Záložní zbraň těchto *pazhetairoi* byla jen delší dýka. Na blízko se mohli bránit pouze malým štítem.

Bitva u Pydny je tak mnohem více, než ukázkou zastaralosti *falangy*, demonstrací podcenění podmínek pro bitvu a vítězstvím skvěle vycvičeného **jedince** nad nekvalitně vycvičeným a neukázněným **kolktivem**. Je pravdou, že taktika opírající se o manipuly byla mnohem flexibilnější než makedonská. Těžko by se ovšem takové vítězství dalo vybojovat proti veteránům Alexandra Makedonského, nebo mýtické gardě krále Leonida I.

---

⁷⁰ I když dlouhá čepel je výhodou, je k rozmachu potřeba mnohem více prostoru. Ve střetnutí dvou do sebe zaklíněných armád (šermířů, rekonstrujících historické bitvy někdy nazýváno „mlýnkem na maso“) ke slovu přijde snáze kratší čepel, případně různé krátké sekery a bijáky. Tyto zbraně jsou v otevřenější potyčce, či souboji spíše těžkopádné a hůře využitelné.

⁷¹ PLCH, Pavel, *Historický šerm*. str. 12-13.

⁷² Plútarchos uvádí ztráty Římanů pouze 80-100. Ztráty na Makedonské straně pak 25 000 mužů. I když nejspíše přehání, vítězství Římanů tím na lesku neztrácí. viz. SERRATI, John. *Bojové techniky starověkého světa 3000 př. n. l. – 500 n. l.*, str. 46.

Falanga nicméně pozvolna mizela z bojišť a římské legie vstupovaly do období své největší slávy. Se zlepšující se výzbrojí, výstrojí a profesionálním výcvikem přicházela i další nezanedbatelná součást římského úspěchu a tou bylo kvalifikované vedení vojsk. Ačkoliv opravdu skvělých vojevůdců byla vždy jen hrstka.

Římské legie byly nejprofesionálnější armádou své doby. Fungovaly od jednotlivce, ovládajícího dokonale válečné umění, k celku, jako bojovému týmu. Byla spojením osobního hrdinství s mechanickou silou starověkých armád. Pro barbary a všechny, kteří měli tu čest se utkat s Římany na kontaktní vzdálenost byl velmi smrtící legionářský styl bojového umění.⁷³

Do boje nosili Římané *gladius*, krátký meč, přibližně 70 cm dlouhý a 4 široký.⁷⁴ Masivní čepel a krátká, obvykle rovná příčka dává tušit to, co vychvaluje řecký historik *Dionýsios* v 1. století po Kr. a co se snaží obnovit *Vegetius* koncem století čtvrtého, kdy je římská vojenská sláva již notně zašlá.

Dle Dyonisia bojovali barbaři brutálním stylem, vkládali do svých ran váhu celého těla a zasazovali seky křížem ve snaze „rozsekat protivníka na kusy”. Oproti tomu Římané vyčkávali za svými štíty, blokovali rány, nebo podklouzli pod zvednutou zbraň protivníka a *gladiem* zasazovali převážně bodné rány, vedené na důležité orgány. Dále v případě nepřítelovi tuhé obrany přetínali⁷⁵ šlachy na nohou, či patách a tím skolili protivníka k zemi.⁷⁶ Legionáři byl pro specifické situace dokonce cvičen a používán útok ve výskoku.^{77 78} Vojenství

---

⁷³ Žádná učebnice římského šermu se nezachovala viz PLCH, Pavel, *Historický šerm*, str. 16., přesto o podobě bojového umění Římanů existují zprávy a společně se zhodnocením výzbroje tehdejších válečníků napomáhají poodhalit roušku tajemství. Pro poznání o výcviku legionářů a vedení boje je skvělým zdrojem vojenská příručka *Vegetia Renata Nárys vojenského umění* (Epitoma rei militantes). Vegetiův spis je pro nás o to cennější, neboť jeho odkaz byl využit ve vrcholném středověku a renesanci a i v pozdějších dobách byl u vojevůdců v oblibě. U nás vyšel v edici pramenů s ostatními antickými autory pod názvem *Antické válečné umění*. O překlad se postarali Václav Marek a Jan Kalivoda. Vegetiův spis je doplněn Markovými poznámkami, které výklad upřesňují, vyvrací drobné nepřesnosti a manipulace, jichž se Vegetius dopustil. (Příručka vznikla až ve 4. století, přestože některé jevy Vegetiem popisované jsou znatelně starší.) *Antické válečné umění* se tak stává skvělou příručkou pro všechny badatele zajímající se o antické, ale také středověké a raně novověké vojenství.

⁷⁴ Jak už bylo zmíněno, kratší délka meče byla výhodou při dobře zvoleném stylu boje a i barbarští protivníci se byli nuceni římskému válečnému umění přizpůsobit. To je dobře vidět na výzbroji germánských bojovníků, kteří se při střetech s Kelti vyzbrojovali dlouhými meči (až 110 cm) a později v kontaktech s Římany používali kratší čepele (délka celého meče 60-65 cm) viz. SCHLETTE, Friedrich. *GERMÁNI*, přel. L. Košnar. Praha 1977. str. 144.

⁷⁵ SERRATI, John a kol. *Bojové techniky starověkého světa 3000 př. n. l. – 500 n. l.* str. 45.

⁷⁶ Ze zmínky o přetínání šlach vidíme, že sekání, či řezání se Římané zcela nevyhnuli (gladius bývá občas mylně označován za pouze bodnou zbraň). Byť v omezené míře a použito bylo vždy pouze v konkrétní situaci, kdy mělo smysl.

⁷⁷ *Antické válečné umění*, přel. V. Marek, J. Kalivoda. SVOBODA, Praha 1977. str. 457. Dnes často laicky nesprávně považováno za výmysl kinematografie.

⁷⁸ Krom tohoto stručného popisu však nic bližšího známo není. Opravdová podoba římského boje, od stěhu přes základní údery až po jednotlivé složitější bojové techniky, je zahalena tajemstvím. Jakákoliv dnešní rekonstrukce

nováči byli cvičeni v boji s rozličnými zbraněmi po dlouhé hodiny dopoledne i odpoledne. Zkušeni vojáci již méně, přesto nebylo dne, kdy by se k zdokonalení svého šermířského umu nedostali.⁷⁹ Barbarští válečníci bojující živelně proti pragmaticky vycvičeným a sehraným legionářům nemohli mít šanci. Galům nepomohla početnost a Germánům síla, ani jejich obrovitý vzrůst.⁸⁰

Římské obyvatelstvo bylo obecně poučeno dobře o užívání zbraní a z těchto indicí se dá snadno usoudit, že obliba gladiátorských zápasů je nejen vykreslením krvelačnosti doby, ale především faktu, že Římané dovedli ocenit dobré bojové umění a jakožto kvalifikovaní diváci bojovým akcím dobře rozuměli.⁸¹

Vzhledem k tomu, že Římané vedli boj na velmi krátkou vzdálenost, často docházelo ke kontaktu tělem na tělo. Bylo používáno navalování na soupeře, podmetry a zápas. Ten se ostatně u klasických kultur moderně rozvíjel již od svého zavedení na olympijských hrách.

Jak naši antičtí předkové bojovali beze zbraně víme i přes značnou vzdálenost těchto dob překvapivě dobře. Již u prvních civilizací bylo zaznamenáno cvičení se v zápase, či různých formách boje pěstmi. Organizovaný výcvik je předpokládán dle dochovaných maleb již ve starém Sumeru a Egyptě, poznatky o propracovaném systému a soutěžích máme však teprve od starověkých Řeků.⁸²

Již na 18. olympijských hrách roku 708 př. Kr. byl zaveden zápas (palé), starořecká forma boxu (pygmé) o 40 let později a v roce 648 př. Kr. se na hry dostal i pankration, ucelený systém používající údery, kopy i zápasnické chvaty, porazy, hody a páky.^{83 84}

Pankration je zcela jistě jedno z nejstarších doložených bojových umění a jeho první stopy vedou až do 17. století př. Kr. Dle řecké mytologie byl sestaven z boxerských a zápasnických technik samotným synem Dia Héraklem a athénským králem Theseem.

---

je pouze vizí šermířů jí provádějících. viz KOZA, Petr. *MAGISTERIUM - Školy šermu*. In: Pevnost. 2003, č. 2, str. 90.

⁷⁹ Zde je hlavní příčina, proč rekonstruované bojové umění nedosahuje ani zdaleka úrovně své historické předlohy a k válečníkům minulosti se tak výkonem a umem blíží pouze vrcholoví sportovci. Drtivá většina dnešních šermířů postrádá sílu, rychlost a přesnost pro provedení technik starých mistrů. viz KOHUTOVIČ, Anton. *Poznámky k interpretaci technik Lichtenawerovho šermiarskeho systému* In: MATEJKA, Jaroslav. ZBORNÍK ŠERMIARSKÉHO HISTORICKÉHO SYMPÓZIA 2008. Smolenice 2008. str. 28.

⁸⁰ Zmiňován Vegetiem viz *Antické válečné umění*. str. 414. a potvrzen archeologickými nálezy *Tamtěž*. str. 579

⁸¹ PLCH, Pavel. *Historický šerm*. str. 8 - 9.

⁸² O pochybnostech s návazností starověkého zápasu na moderní řecko-římský zápas píší autoři Reguli a Stojan. Takto zpochybnit se však dají prakticky každé historické kořeny jakéhokoliv bojového umění.

⁸³ Zřejmě díky tomu, že byli zvyklí doma ve Spartě trénovat pankration takřka bez jakýchkoliv omezení, byli právě oni na olympijských hrách nejobávanějšími soupeři. Více viz. **Historical background** [online]. 2008 [cit. 2014-3-1] Dostupné na WWW: <<http://www.pankration.gr/history.htm>>

⁸⁴ REGULI, Zdenko. *Úpolové sporty*. Masarykova Univerzita. Brno 2005, Str. 43.[online]. 2005 [cit. 2014-6-1] Dostupné na WWW: <<http://is.muni.cz/el/1451/podzim2011/bk1074/um/upoly.pdf>>

Jedna z odvážných teorií praví, že pankration byl ve 4. století př. Kr. s vojsky Alexandra Velikého zanesen do Indie a jeho techniky obohatily asijská bojová umění. Vzhledem k podobnosti chvatů ve všech bojových systémech to skutečně není vyloučeno, avšak něco takového není možné ani potvrdit. Co je pro nás přínosnější, je nezpochybnitelný fakt, že krom zachovaných pravidel a vyobrazených technik víme, že pankration trénovali řečtí vojáci, mezi kterými opět vynikali Spartané.⁸⁵ Pankration je tak prvním doloženým komplexním bojovým uměním v Evropě, navíc masově trénovaným armádou. Při přenesení hegemonie do Říma byly jako obvykle veškeré dovednosti a vědomosti využity Římány. Nad jejich pragmatičností a používáním boxu a pankrationu gladiátory v boji na život a na smrt autoři vyjadřují jisté opovržení.⁸⁶ Avšak i díky Římu zůstala řecká bojová kultura nadále zakonzervována. Důležitým mezníkem pro bojová umění je rok 393, ve kterém císař Theodosius I. zakazuje Olympijské hry. Pankration je po 1041 letech profesionálního vývoje odsouzen ke stagnaci.⁸⁷ S ním padá i důsledné pěstování boxu a zápasu. První zlaté období evropských bojových umění končí.

3.3. Temný věk

S troskami Římské říše se rozpadal i antický systém boje. Východořímská říše se sice udržela až do 15. století známá jako říše Byzantská, odkaz na antická bojová umění byl ovšem narušen již před pádem Říma v roce 476. Římská vojska byla dávno tvořena velkým počtem barbarských žoldnéřů. Z římské armády se vytratila původní kázeň, propracovaný způsob boje, dril a s barbarizací vzalo za své i vědomí o obraně vlastního státu.⁸⁸ Temný středověk kraloval světu evropských bojových umění již počátkem 5. století. O formě boje z těchto staletí nemáme zprávy. Přesto je možné ji podle váhy, kvality a rozměrů tehdejších zbraní přibližně zrekonstruovat.

Mnozí badatelé se dříve domnívali, že šerm byl ve fázi raného středověku hrubou a silovou záležitostí.⁸⁹ Částečně s nimi můžeme souhlasit. Meče byly drahé a nedosahovaly

---

⁸⁵ STOJAN, Petr. *Historie zápasu na olympijských hrách*. str. 35.

⁸⁶ Řekové tak mají první doložený komplexní bojový systém o celé věky dříve, než legendární a sporná postava mnicha Bodhidharmy začala v 6. století shaolinské mnichy vyučovat základům „kung-fu“. Nebo o více než 1600 let dříve, než byly v Japonsku otvírány první školy bojových umění. viz. FOJTÍK, Ivan. *JAPONSKÁ BOJOVÁ UMĚNÍ*. Naše vojsko, Praha 1993. str. 27. Jak tomu bylo ve skutečnosti a kdo má doopravdy prvenství, není jisté a ani příliš podstatné. Zcela jistě však Evropa vede v doložitelnosti bojového umění, zatímco asijské prostředí se nese v duchu legend nejméně ještě dalších tisíc let viz. SVOBODA, Slavomír a kol. *Encyklopedie bojových umění a sportů*. str. 19.

⁸⁷ Pankration samozřejmě nezaniká jediným datem a pod jinými názvy je jej možné nalézt po celý středověk v byzantské říši a později i v západní Evropě.

⁸⁸ *Antické válečné umění*. str. 440.

⁸⁹ PLCH, Pavel, *Historický šerm*. str. 18.

kvality zbraní doby římské. Navíc byly značně těžké. Pro záludné pohyby čepelí tedy nebyl příliš prostor. Zbraně se prodloužily, takže bylo možné zasáhnout „jezdce i ležícího“. ⁹⁰ Seky byly přímé a pádné. Oponent kryl rány štítem a čepelí zřejmě jen v krajní nutnosti, neboť se naskýtala velká pravděpodobnost zlomení zbraně. Některé zdegenerované antické formy bojových umění zřejmě pomalu přicházely k životu a mísily se s barbarskými, hrubými styly. ^{91 92}

Názory dřívějších autorů, že tehdejšího „mistra dělala hrubá síla“ ⁹³ jsou naštěstí pomalu překonávány a zcela oprávněně se dnes počítá s tím, že legendární rány, které půlily štíty i protivníky zakuté v kroužkových zbrojích, údery o kterých (byť nadneseně) pěli pěvci, ^{94 95} jsou ukázkou nejen nevšední fyzické zdatnosti bojovníků, ale především vytríbené techniky vedení zbraně.

3.3.1. Rytíř - mezi světcem a hrdlořezem

K důslednému cvičení a rozvoji šermu se přešlo v období rytířství. Rytíř byl zpočátku příslušník těžké jízdy, často bez urozeného původu, byť musel oplývat alespoň značným

---

⁹⁰ **Tamtéž.** str. 18.

⁹¹ To, že se evropské bojové umění postupně vzpamatovávalo, až došlo k jeho opětovnému znovuzrození nemáme podložené přímými důkazy, ale můžeme se k této hypotéze přiklonit, neboť 1. zachovaná šermířská učebnice (takzvaný codex I.33) z vrcholného středověku poskytuje velice propracovanou formu kontaktního boje, který musel procházet genezí po dlouhou dobu.

⁹² První zmínku o vyvíjejícím se středověkém šermu autoři obvykle spojují s konstatováním, že u Gótů již ve 4. století probíhaly **ordálie**, tedy boží soudy za pomoci souboje. (Plch, Šindelář, Tuček) Když už však chceme uvažovat o germánském šermu, můžeme jít mnohem hlouběji do minulosti a opět se vrátit k archeologickým nálezům. Právě zde poukazuje proměnlivost délky germánských mečů na přizpůsobení se protivníkovi a změnu bojového stylu. Při vstupu do středověku tak zastihujeme Germány vyzbrojené meči opět dlouhými a vhodnějšími k osobním soubojům a otevřenějším potyčkám, než ke srážce s masivem římské pěchoty. viz SCHLETTE, Friedrich. **GERMÁNI.** str. 144. Z toho vidíme, že import a export bojových dovedností probíhal již dávno před 4. stoletím i u „barbarských“ národů a postupným prorůstáním a modifikacemi přešel do dob pozdějších.

⁹³ To předpokládá Tuček v r. 1927 viz TUČEK, Jaroslav. **Pražští šermíři a mistři šermu.** Otto Girgal, Praha 1927. str. 8.

⁹⁴ ŠINDELÁŘ, Vladimír. **Šermíři, rváči, duelanti, Encyklopedie evropského šermu.** str. 13, srov. PLCH, Pavel, **Historický šerm.** str. 11.

⁹⁵ Zajímavou hypotézu vyslovil učitel šermu Vít Hrachový. Můžeme předpokládat, že již středověcí evropští mistři používali při sekání též techniku „řezu“. Tzn. že šermíř protivníka pouze neudeří, ale okamžitě v rámci zásahu stáhne zbraň k sobě a kinetickou energii použije k zařiznutí ostří do těla soupeře. Tím enormně zvýší účinnost takového zásahu. Zkušební bojovník tak snadno odetne ruku, či nohu nepříteli. O této technice mluví italský mistr Salvatore Fabris v roce 1606 a podobné techniky je užíváno v japonském šermu, kde je pro správné zacházení se samurajskou katanou zcela rozhodující. Na této technice zřejmě závisí i ony legendární rány, které rozťaly bojovníka „od ramene k pasu“. KOVAŘÍK, Jiří, KRÍŽEK, Leonid. **Historie evropských duelů a šermu.** str. 119.

jměním či konexemi, aby si dokázal opatřit nákladnou výzbroj a výstroj.⁹⁶ Postupem času se z těchto elitních válečníků vyprofilovala kasta se svébytnými pravidly a rituály. Rytířství se stávalo dědičným. Bariéra, kterou musel neurozený bojovník překonat pro vstup do stavu, se měnila v nepropustnou.

O výcviku rytířů a bojeschopnosti můžeme říci, že obé bylo od raných časů až po jejich vrchol a zánik přinejmenším velmi proměnlivé. Pro výuku šermu a válečného umění měl středověký velmož na svém sídle specialistu připravujícího budoucí rytíře i prosté vojáky. Byl jím obvykle starý zbrojnoš s dostatkem bojových zkušeností, který se sám již bojů aktivně neúčastnil. Kvalita takové výuky značně kolísala a závisela čistě na veteránových zkušenostech.⁹⁷

Budoucí rytíři byli připravováni na kariéru válečníka od útlého dětství. Již od 7 let nastupovali jako pážata k cizím dvorům na zkušenou a součástí jejich učení byl zápas, běh, plavání a jízda na koni. O jejich kondiční přípravě tedy nemůže být pochyb. Dále se pážata cvičila ve střelbě lukem či kuší nebo v házení oštěpem. Co se týče umění šermu, k jeho výcviku bylo přistupováno v pozdějším věku a zde opět velmi záleželo na učiteli, kterého měla rodina zajišťující výchovu k dispozici. I z tohoto důvodu je velkým fenoménem rytířství **individualita**.

Dobrym stimulem pro rozvoj bojového umění v Evropě bylo období křížových výprav. Na styčných plochách dvou bojujících světů docházelo k výměně informací a poznávání odlišných zbraní i válečných technik. Užitečným se stalo také to, že rytíři měli možnost poznat své kolegy z různých evropských zemí a prověřit své dovednosti v porovnání s nimi.⁹⁸

Dalším významným posunem ve vývoji evropského bojového umění se staly turnaje,⁹⁹ které byly zprvu pořádány jako rekonstrukce bitev. Teprve později dostaly onu romantickou podobu čestného souboje kavalírů.

V turnaji mohli rytíři poměřit své dovednosti s ostatními, zdokonalit si techniku a hlavně se dostat k bojovým zkušenostem, aniž by riskoval svůj život v bitvě. I když i zde docházelo k těžkým zraněním, nebo dokonce smrti.

---

⁹⁶ GRANT, G. R. *Vojáci*, přel. E. Křístková, L. Křížek. Euromedia Group, k. s., Praha 2008. str. 67.

⁹⁷ ŠINDELÁŘ, Vladimír. *Šermíři, rváči, duelanti*. str. 13.

⁹⁸ PLCH, Pavel. *Historický šerm*. str. 9.

⁹⁹ GRANT, G. R. *Vojáci*. str. 69.

„Když turnaj pokročil, rytíři... klesali v takových počtech, někteří mrtvi a jiní natrvalo zchromlí, až se zdálo, že to není zábava lidí, ale démonů.“¹⁰⁰

Thomas z Cantimpré

Turnaje se těšily od 12. století velké oblibě a vychovaly celou řadu legendárních bojovníků. Jejich popularita by se dala přirovnat k úspěchu slavných gladiátorů. Jenže středověký rytíř postupně ztrácel, na rozdíl od gladiátora, onen punc krvavého zabijáka a koncem 14. století byly turnaje plné pestrých erbů, praporců, vyumělkovaných zbrojí, ritualizovaného boje a otupených zbraní již i terčem výsměchu jako „bezzubá přehlídka marnivosti“.¹⁰¹

Mistři turnajů byli ovšem ve svém smyslu opravdovými „sportovními“ celebritami, putujícími od města k městu a šířící svou slávu.¹⁰² V oblibě zůstával zápas beze zbraně, při kterém bylo nutno svalit soupeře na zem. I jemu se rytíři věnovali a utkávali se s místními šampiony.¹⁰³

Rozdílná kvalita výcviku, vybavení a koneckonců hlavně naturel dělal z rytířstva v bitvě velmi nesourodou a pro velitele těžko ovladatelnou masu. O větší sebranosti válečníků pak nemohla být řeč. Rytíř odchován ve víře, že pouze souboj se sobě rovným protivníkem - tedy jiným, stejně vyzbrojeným rytířem je hodný jeho zájmu, okázale a často arogantně vzdoroval strategickým záměrům svých velitelů, podobně jako dřív barbarští válečníci, usiloval jen o svou osobní prestiž. To se mu mnohdy vymstilo. Čím tedy byli tito muži tak nebezpeční, že evropský středověký svět neznal strašlivější sílu než útok rytířské kavalerie?

V antice plnila na bojištích jízda spíše roli pomocné síly a hlavní zátěž spočívala na dobře vycvičené pěchotě. Středověk byl v tomto zcela opačný. Důvodů úspěchu rytířstva je hned několik. Oproti starověku znala Evropa již třmen, který poskytoval jezdcům větší oporu. Pěchota byla oproti antickým profesionálům většinou sběrem odvedenců povinovaných

¹⁰⁰ Popis turnaje u Neuss v roce 1241. GRANT, G. R. *Vojáci*, str. 69.

¹⁰¹ *Tamtéž*, str. 69.

¹⁰² NEJEDLÝ, Martin. *Na dobrodružných stezkách. Zvědové pozdního středověku (I. část)*. In: Historický obzor, 2009, roč. 19, č. 11/12, s. 248 srov. PLCH, Pavel, *Historický šerm*, str. 11.

¹⁰³ V zápiscích o cestě pana Lva z Rožmitálu je zaznamenáno, že jeden z jeho společníků jistý Jan Žehrovský přemohl v Bruselu „mistra Burgundska“. I další dva čeští rytíři Kevhard a Šašek z Mezihoře byli tehdy úspěšní a přemohli místní zápasníky. Jan Žehrovský byl zřejmě esem největším, neboť porazil i šampióna španělského města Olmedo, muže malého, leč „síly neobyčejné“. Žehrovský tak učinil, i když měl nevýhodu, neboť nebyl zvyklý na místní pravidla, která nedovolovala uchopit soupeře za pás. viz BÖHM, Arnošt, ZÁRYBNICKÝ, Miloš a kol. *STO ZÁPASNICKÝCH LET*. Svaz zápasu české republiky, Praha 1995, str. 8-9. Na což byli čeští zápasníci zvyklí i dokladem z Veleslavína Vokabuláře, který slovo *zá-pasiti* vykládá jako: „v zápasu jíti, kdy dva v půly se ujmauce jeden druhého na zem poraziti usiluje“. Zápas byl v Evropě hojně rozšířen, byť měl odlišnosti způsobené krajovými pravidly.

vojenskou službou svému feudálnímu pánu. Takovéto vojsko mělo za sebou minimální výcvik a morálku odvíjející se především od strachu o vlastní život. Přičtením nekvalitní výzbroje a faktu, že amatérští bojovníci byli špatně živeni, působila pýchota ve srovnání s rytířskou jízdou jako vojsko bídě vyzbrojených žebráků.¹⁰⁴ Zatímco ve starověku napadaly jízdní jednotky špatně chráněné boky pěchoty, ve středověku si rytíři mohli dovolit zaútočit přímo.

Zed' do oceli zakutých mužů a koní narazila na chabou obranu mnohdy vystrašených branců. Rytíři s přezíravostí pobíjeli pěšáky přesnými seky a údery, kterým se učili od mládí. Narychlo do boje povoláný muž se jim nemohl ani v nejmenším rovnat. Síla jediného rytíře v sedle se nedala vyvážit deseti muži pěchoty.¹⁰⁵ Jenže rytíř byl smrtícím protivníkem i v případě, že bojoval pěšmo. Stále se zdokonalující zbroj poskytovala svému majiteli čím dál tím lepší ochranu a omezovala jej v pohybu co nejméně.¹⁰⁶ Spousty úderů, které byly smrtelné pro neobrněného bojovníka, vykryl těžkooděnc štítem, či pouze pasivně zbrojí, zatímco zdokonalující se meče a úderné zbraně vedené zkušenou rukou páchaly v řadách lehkooděnců spoušť. Rytíř, viděný často jakožto ochránce ubohých a nositel Kristovy víry, dostává rázem až démonický rozměr.

„...každý musí dávat pozor, aby naši vojáci, jsou silnější než naši občané, nevzrostli příliš v moci a nestali se tyrany...“¹⁰⁷

Platón

To před čím varoval již Platón ve 4. století př. Kr., se ve středověku stalo skutečností. Válečník snadno zpychne a přestane brát za sobě rovné prosté vojáky, či obyvatele. Pohrdá

---

¹⁰⁴ Tato situace je záležitostí spíše západní Evropy. Na východě byl dědic Římského impéria - Byzantská říše, kde se přeci jen trochu odkazu na starověkou pěchotu dalo nalézt. Příručka Strategikon z 6. století ukazuje, že Byzanc se stále spoléhá na sílu těžké pěchoty, která poskytuje pevný záchytný bod a funguje jako „železná hradba“ na bitevní ploše, zatímco jízda a lehkooděnci operují okolo. Tedy v souladu se starými poučkami římské doby. viz. BENNETT, Mathew a kol. *Bojové techniky středověkého světa 500 n.l. - 1500 n.l.* str. 8. srov. *Antické válečné umění*. str.452.

¹⁰⁵ FRANKENBERGER, Otakar. *Husitské válečnictví po Lipanech*. Naše vojsko, Praha 1960. str. 6.

¹⁰⁶ Rytířská zbroj bývá laickou veřejností považována za cosi neuvěřitelně těžkého a neforemného, za což se zasloužila celá řada faktorů. Pravdou ovšem je, že rytířská zbroj vážila okolo 25 kg a díky rozložení váhy po celém těle se v ní rytíř mohl velmi dobře pohybovat. Poté co byl sražen z koně se dokázal zcela sám a snadno zdvihnout a pokračovat v boji. Velmi těžké s neforemné zbroje vážící až 80 kg opravdu existují. Jedná se o turnajové bizarní zbroje, ve kterých se rytíř mohl jen rozjet s dřevcem v ruce proti sokovi a do sedla jej před utkáním musel vytáhnout kladkostroj. V takovéto zbroji se ale nikdo nikdy do bitvy nevypravil. viz. DIVIŠ, Pavel. *Byli rytíři prckové s patnáctikilovými meči?* In: Pevnost. 2005, č. 9, str. 104 - 105.

¹⁰⁷ *PLATO:REPUBLIC: BOOK III.* [online]. 1995 [cit. 2014-3-3] Dostupné na WWW: <http://www.constitution.org/pla/repub_03.htm>

muži, které by dokázal rozdrtit pouhou zvířecí silou, aniž by byl nucen vynaložit větší námahy. Toto elitářství pronásledovalo nyní rytíře a nejednou jim způsobilo záhubu.

Bojová umění se ale šířila i mezi nižší vrstvy. Různé formy zápasnictví byly odjakživa lidovou zábavou, avšak mezi měšťany začal pozvolna pronikat šerm. Jelikož města potřebovala hájit své zájmy i svobody zbraněmi, zvýšení bojeschopnosti jeho obyvatel bylo žádoucí. Ke slovu tak přicházeli, zprvu spíše samozvaní mistři šermu a zakládání šermířských škol. Boj který byl zde vyučován přinášel nové prvky, nebyl vázán na těžkou výzbroj a těžil především z obratnosti a důvtipu zúčastněných. Naopak rytířský šerm pěstovaný v plné zbroji na turnajích začal pomalu stagnovat.^{108 109}

---

¹⁰⁸ PLCH, Pavel. *Historický šerm*. str. 10.

¹⁰⁹ Jisté příčiny této stagnace mohou být spatřeny i na pořádání dnešních turnajů tzv. Battle of Nations, kde je souboj v plné zbroji velmi záležitostí fyzické vytrvalosti a ztupené zbraně jsou používány k tvrdým úderům. I když zajisté přispívají pro rozvíjení postřehu a zkušeností bojovníků, nedávají vyniknout oné kráse a možnostem šermu užívajícího bodů, řezů a technických fint.

4. Zlatá éra

Kdy přesně došlo k onomu zlomu (pokud k němu opravdu došlo) a evropské bojové aktivity se započaly znovu zdokonalovat a propracovaností se blížit ztraceným ideálům, není možné určit. První šermířské kodexy jsou sice záležitostí až 13. století, avšak systémy v nich zaznamenané jsou na tak vysoké úrovni, že je velice pravděpodobné, neřkuli jisté, že šermířská dovednost se vyprofilovala mnohem dříve, k žádnému významnému zlomu nedošlo a pro nás je část slavné bojovnícké historie zkrátka navždy ztracena. Zdá se však, že k všeobecnému rozvoji bojových umění přispěl opětovný vývoj dle antického vzoru na válečných polích.

Během středověku se občas povedlo pěchotě zvítězit nad obrněným jezdectvem. Tyto události byly spíše výjimečné. Již ve 14. století se začalo zjišťovat, na jaký druh vojska je rytířstvo slabé a během 15. století zakusilo obrněné panstvo tolik porážek, že do další epochy vstoupilo jako zastaralé a překonané.

4.1. Symptomy zániku a zrodu

Aureola vlastní neporazitelnosti hnala individualistické rytíře do odvážnějších činů, než na jaké mohli stačit. Jejich zkáza nepřišla z kouřících hlavní čerstvě se vyvíjejících palných zbraní, ale z těžkopádného kroku zmrtvýchvstalé, organizované pěchoty. Doba se měnila, ale elitářští válečníci si to odmítali připouštět. Rytířská jízda byla smetena z válečných polí, kterým tak dlouho úspěšně kralovala a pěchota si její post vítěze udržela na celá tři staletí.¹¹⁰ Jak se dokázala pěchota vzchopit a skoncovat se zdánlivě nepřemožitelným rytířstvem?

4.1.1. Smrt s husími křídly

Velmi ničující účinek měla pro jízdu i pěchotu vždy palba z luků a kuší. Svou smrtonosností vynikly zejména anglické dlouhé luky.¹¹¹ Právě muži, ovládající tyto v pravdě obyčejné, primitivní zbraně, byli jedni z prvních, kteří dali okusit rytířstvu pachut' porážky.

Lukostřelbě koneckonců náleží místo mezi bojovými uměními zcela právem i dnes. I když jen málo lidí si uvědomuje, jak náročná to tehdy byla záležitost. Zkušený lučištník dokázal vystřelit 12 šípů za minutu a na 90 metrů spolehlivě zasáhnout cíl. Tuto dovednost získával dlouholetým náročným tréninkem. Základním problémem byla již pouhá schopnost

---

¹¹⁰ JÖRGENSEN, Christer a kol.. *BOJOVÉ TECHNIKY RANÉHO NOVOVĚKU 1500 - 1763 n. l.* přel. J. Bartoň. Deus, Praha 2007. str. 7.

¹¹¹ Občas nazývány velšské. Zda se opravdu rozšířili po celé Anglii právě z Walesu je předmětem sporů. Jejich výskyt je doložen i v jiných koutech Evropy. V každém případě byl Wales lukostřelbou proslulý. viz. GRANT, G. R. *Vojáci*. str. 81.

luk natáhnout. Lučištníci proto bývali jedni z nejsilnějších mužů ve vojsku.^{112 113}

Takto kvalifikovaných vojáků byl stále nedostatek a Angličané dělali vše proto, aby jich mohli do válečných konfliktů nasadit co nejvíce. V 15. století byl poměr v anglickém vojsku 1 rytíř ku 3 lučištníkům. Anglické vojsko stálo sešikované ve formacích a zasypávalo nepřítele mračnem šípů.¹¹⁴ Pak značně zdecimované zbytky nepřátelského vojska dobilo v boji zblízka. Při tom opěšalým anglickým rytířům sekundovali i lukostřelci, protože i oni byli vybaveni sečnými, či drtivými zbraněmi pro kontaktní boj a s jejich silou bylo nutné počítat.¹¹⁵ Z hlediska efektivity nebyl luk překonán ani technicky složitějšími a více průraznými kušemi. Na straně anglického luku byla větší rychlost a dostatečná smrtonosnost pro jakéhokoliv protivníka. Na 50 metrů dokázal vystřelený šíp spolehlivě probít zbroj těžkooděnce. S příchodem novověku užívání anglického luku upadá, ačkoliv je v dobrých rukách ještě po dobu tří sta let lepší, než pomalu se zdokonalující zbraně na střelných prach.

Důvod upuštění od odstavení dlouhých luků z bojišť není dodnes spolehlivě objasněn. Nejpravděpodobnějším vysvětlením se zdá přerušení masového výcviku v období relativního klidu. V konfliktech 17. století již Anglie zkrátka neměla dostatek bojových umělců ovládajících tuto pravěkou a vražednou zbraň. Výhoda hluku a demoralizujícího účinku střelby z arkebuz a mušket na nepřítele, také není možné opomenout.

Anglická taktika spojení pevně stojící organizované pěchoty, zadržující postup nepřítele devastovaného smrtonosnou palbou z dlouhých luků se ukázala jako prozatím nepřekonaná a byla v průběhu 15. století kopírována armádami jiných států.¹¹⁶

4.1.2. Slepá větev slepého válečníka

Hráz proti obrněným jezdcům se zvedla i v českém prostředí. Přesto že husitskou éru znají ze školních lavic úplně všichni, správnou představu o husitském válečnictví mají nemnozí. Jelikož husitští velitelé měli k dispozici zpočátku zcela nekvalifikovanou armádu a nedostatek zbraní, jeví se jejich úspěch nad profesionálními válečníky jako zázrak.

A zázrakem taktiky opravdu byl.

---

¹¹² Nátah anglických válečných luků se pohyboval mezi 90 až 170 librami. Dle pokusu uvedeném v DIVIŠ, Pavel. *Vyrážíme na „železnou“ bitvu 2. část* Pevnost. 2004. č. 10. str. 106. válečný luk o nátahu 105 liber byli schopni napnout k výstřelu 3 muži z 200 zúčastněných. Vidíme tedy, že naprostým nesmyslem jsou ženy a děti střílející z luků, často vidány v „historických“ filmech, bitevních rekonstrukcích a šermířských vystoupeních.

¹¹³ Tento fakt je podpořen archeologickými nálezy koster anglických lučištníků, které měly od neustálého napínání luku zdeformované paže a překroucené obratle viz. GRANT, G. R., *VOJÁCI*. str. 8.

¹¹⁴ V bitvě u Azincourtu roku 1415 prý vzduchem létalo až 60 000 šípů za minutu. viz. *Tamtéž*, str. 81.

¹¹⁵ NEILLANDS, Robin. *Války Růží*, přel. J. Pečírková. NAŠE VOJSKO, Praha 2002. str. 87.

¹¹⁶ BENNETT, Mathew a kol.. *Bojové techniky středověkého světa 500 n.l. - 1500 n.l.* str. 47.

Jak již dobře víme, rolník ozbrojený zemědělským náradím, byť narychlo upraveným k boji, nemá proti rytíři s dlouholetým výcvikem téměř žádnou šanci. Proti útočící rytířské jízdě má pak šanci zcela nulovou. Téměř všechny nevýhody neobrněného zemědělce obrátilo ve výhodu užití husitského válečného vozu. Obranné vozy používali v dávných dobách již staří Germáni, ale v České kotlině byly v první polovině 15. století využity k zcela ojedinělému stylu válčení. Posádka takového zařízení byla rázem vyvýšena do úrovně jezdce. Oproti němu však měla výhodu volného pohybu, nutného před uhýbání ranám. Navíc měla obě ruce volné a mohla tedy svírat zbraň obouruč - obvykle původně zemědělské náčiní na dlouhé násadě, s kterým byli rolníci zvyklí pracovat a zcela přirozeně zasazovat údery. Rytíř sedící na koni naopak musel v levačce svírat opratě od koně, krýt se štítem a mečem v pravici se rozhánět proti dřevcovým zbraním, kterými na něho mohli lehkooděnci z korby vozu útočit z bezpečné vzdálenosti. Linie vozů byla podporována palbou z děl a střelných zbraní. Pokud se ojedinělým skupinkám podařilo proniknout do vozového tábora, byly zastaveny zálohami. Husité měli silnou bojovou morálku podpořenou myšlenkou „raného nacionalismu a náboženského zápalu“.¹¹⁷ Rytíře naopak hnala proti husitským vozovým táborům léta vypěstovaná nadřazenost a víra ve vlastní sílu.

Tato taktika se na západě Evropy neujala a i v našem prostředí znamenala slepou vývojovou větev.¹¹⁸ Po porážce u Lipan r. 1434 převzali čeští válečníci oba principy. Válečné vozy byly užívány k obraně a rytířská jízda i nadále k útoku. Ve válce s uherským králem Matyášem Korvínem naplno vynikla těžkopádnost vozového tábora při střetnutí s pohyblivou uherskou lehkou jízdou. Na obranu byl stále dostačující, ovšem pro zasazení rozhodujícího úderu pohyblivému nepříteli naprosto nevhodný. Evropská bojiště přecházela pod nadvládu pružnější organizované pěchoty. Definitivní zánik husitské hradby přineslo zdokonalující se mobilní dělostřelectvo.¹¹⁹

---

¹¹⁷ BENNETT, Mathew a kol. *Bojové techniky středověkého světa 500 n.l. - 1500 n.l.*. str. 161.

¹¹⁸ Frankenberger uvádí, že taktika vozové hradby je vývojovým předstupněm švýcarských pikenýřů. Zásadně nesouhlasím. V užití vozové hradby spatřuji především genialitu Jana Žižky, který zkrátka využil toho, co měl k dispozici. Po jeho smrti se husité omezují na kopírování této taktiky a nakonec s ní na plné čáře prohrávají. Taktika vozového tábora je zcela v souladu antického principu „pěchota jako hradba“. Slouží tedy jako pevný bod obrany na bitevní poli. Jakmile rolníčí válečníci opustí vozový tábor, stávají se zcela nedostatečnou silou na válečném poli. Předstíraný útek a následné vylákání husitů z obranných pozic byl klam zcela dostačující k zničení radikálů u Lipan. Husitská vojska tedy měla ryze defenzivní charakter a ten mohl fungovat pouze do té doby, dokud byl nepřítel ochoten na vozovou hradbu útočit. Švýcarští pikenýři jsou mnohem flexibilnější formou armády. Jejich taktika skvělé obrany a zároveň zničujícího útoku přímo navazuje na antickou falangu nebo středověké formace tyčových zbraní, zcela jistě ne na české válečné vozy.

¹¹⁹ Vozová hradba byla také zformována v bitvě u Moháče r. 1526. Opuštění jejího bezpečí a vyrazení do útoku se vymstilo i českému králi Vladislavu Jagelonskému. V 1. polovině 16. století se vozová hradba ještě objevuje v některých zemích, avšak záhy zaniká. Vojsko ve stylu švýcarských žoldnérů se ukázalo jako mnohem efektivnější a méně zatěžující hospodářství státu.

4.1.3. Návrat falangy

Zastavit postup rytířského vojska však potřebovaly i státy, jejichž armády postrádaly tak silnou palebnou podporu, jakou disponovala Anglie, či geniální strategy typu Jana Žižky. V průběhu středověku se vyskytovaly ve válečných střetech formace spoléhající se na dlouhé tyčové zbraně. Takový typ armády se objevil ve 13. a 14. století ve Skotsku a také v Nizozemí jako součást městské domobrany.¹²⁰ Markantní zlom však nakonec přinesl vývoj ve Švýcarsku.

V druhé polovině patnáctého století si Švýcaři vydobyli značný věhlas porážkami burgundských rytířských vojsk. To bylo způsobeno využíváním hornatého terénu a především změnou výzbroje jejich armády. Švýcarská pěchota po r. 1450 přešla z kratších halaparten na píky dlouhé až 6 metrů.¹²¹ Taktika Švýcarů byla založena na rychlém přísunu k nepříteli a donucení jeho sil k boji. Dlouhé píky umožňovaly vojákům zformovat těsně sražený šik a držet si shlukem hrotů protivníky na větší distanc a tak je pobíjet bez vlastního ohrožení. Pro případ přiblížení nepřítele užívaly podpory menšího počtu ozbrojenců vyzbrojených i nadále halapartnou. Vojáci měli navíc velkou bojovou morálku, podporovanou silnou vazbou na společnost a kanton, ze kterého pocházeli. Zlepšení efektivity boje a změnu v opravdovou kvalifikovanou armádu dokládá i otevření školy pro výuku boje pikou v Bernu na konci 15. století.¹²² Po službách švýcarských žoldnérů byla rázem velká poptávka a velmi brzo začal být jejich způsob boje kopírován jinými armádami.

Tyto inovace nakonec vyústily ve známou taktiku „píka/střela“ - tedy kombinaci mužů střílejících z palných zbraní krytých pikemýry. Se zkvalitňujícími se střelnými zbraněmi byl poměr střelců k pikemýrům stále větší. Období renesančního experimentování znovuzrodilo, díky praxi na bitevním poli a studiu antického válečnictví, přímého dědice starověké falangy. Švýcaři ukázali Evropě jak bojovat po celé dlouhé šestnácté století. Jejich přínos vojenské mašinérii shořel, stejně jako mnoho dalšího, až v ohních třicetileté války. Kolektiv opět přemohl jednotlivce. Individualistický hrdina byl přemožen profesionálními zabijáky. Avšak jen na krátký čas. Švýcarská taktika byla zkopírována a vylepšena Španěly.

---

¹²⁰ JÖRGENSEN, Christer a kol. *BOJOVÉ TECHNIKY RANÉHO NOVOVĚKU 1500 - 1763 n. l.*, str. 8.

¹²¹ Tedy přibližně stejné velikosti jako makedonská *sarrisa*. viz. GRANT, G. R. *Vojáci*, str. 21.

¹²² JÖRGENSEN, Christer a kol. *BOJOVÉ TECHNIKY RANÉHO NOVOVĚKU 1500 - 1763 n. l.*, str. 9-10.

Španělská armáda prodělala podobný vývoj, jako před věky Římané. Při střetech s Maury a jejich vytlačování z Iberského poloostrova se v posledních desetiletích 15. století zformovala v sestavu pikenýrů, zcela podle středoevropského vzoru, avšak disponovala právě díky reconquistě i jednotkami vhodnými do členitého terénu - lehkou pěchotou vyzbrojenou štíty a meči.¹²³ Přesto španělská armáda nedosahovala kvality švýcarského vzoru, ani jejich německé obdoby tzv. landsknechtů.

Stejně jako kdysi Římané tak i Španělé vděčí za velkou část svého úspěchu skvělému vojevůdci a reformátorovi, který se sám římskou válečnou školou inspiroval. Byl jím Ferdinand Gonzales de Cordoba.¹²⁴ Dle římského vzoru vyzbrojil pěchotu krátkými meči pro boj zblízka, lehkou zbrojí, štítem a vrhacím kopím. Odkaz Švýcarů zůstal zachován v jednotkách pikenýrů a palných zbraních. Španělé byli vynikajícími šermíři s pravděpodobně nejdelší tradicí výuky sofistikovaného bojového umění, navíc jejich šlechtici byli ochotni bojovat i pěšmo. Tato převaha se ukázala i v bitvě u Ravenny r. 1512 kdy pohybliví, lehce ozbrojení Španělé pronikli přes píky těžkopádných německých landsknechtů a nebýt zásahu francouzského těžkého jezdeckta, potkal by Němce podobný osud jako Římané kdysi přivodili Makedoncům u Pydny r. 168 př. Kr. Efektivního útoku španělské pěchoty bylo využito i r. 1571 v námořní bitvě u Lepanta při sražení lodí a přesunu Španělů na turecká plavidla.¹²⁵

4.1.4. Zdravá konkurence

Vývoj válečnictví na konci středověku přinesl změny i ve vývoji soubojů a umění osobní obrany. Válečná pole sice zažívala obrodu v antickém duchu, ale s použitím střelného prachu a nasazením stále většího počtu profesionálních vojáků se odkláněla od bojových umění a stávala se více především otázkou moderního vybavení mas a techniky.¹²⁶ I když se vždy objeví idealisté udivující současníky svou odvahou a uměním, hrdinské doby byly na bitevních pláních pohřbeny s 15. stoletím.¹²⁷

¹²³ JÖRGENSEN, Christer a kol. *BOJOVÉ TECHNIKY RANÉHO NOVOVĚKU 1500 - 1763 n. l.* str. 13

¹²⁴ KLUČINA, Petr, ROMAŇÁK, Andrej. *Člověk zbraně a zbroj v obraze doby 5.-17. stol.* Praha 1983. str. 243-247.

¹²⁵ BĚLINA, Pavel. *Světoví vojevůdci.* FRAGMENT, Praha 1993. str. 14-15.

¹²⁶ Jak zmiňuje mistr Ridolfo Capoferro na počátku 17. století. JANIČINA, Martin. *Vývoj talianskej školy, 10 autentických assault podľa jednotlivých majstrov.* In: MATEJKA, Jaroslav. ZBORNÍK ŠERMIARSKÉHO HISTORICKÉHO SYMPOZIA 2008. Smolenice 2008. str. 21.

¹²⁷ Životní příběh muže-hrdiny v umírající epoše rytířské slávy je dokonale ztělesněn v osobě Pierra du Terrail, seignera de Bayard (1473-1524), slavného válečníka ve službách Karla VIII., Ludvíka XII. a Františka I. Rytíře již ve své době pokládaného za muže „bez bázně a hany“. Mezi jeho hrdinské kousky patří souboj pod vlivem horečky, který vyhrál jedinou ranou, nebo obrana mostu před dvěma sty nepřátelskými rytíři v bitvě u Garigliana. Po tomto činu o jeho služby dokonce projevil zájem bojovný papež Julius II. Bayarda taková nabídka

Právě zde, na přelomu epochy staré a nové se naplno rozvíjelo evropské šermířské umění. Již dříve šermířští mistři vyučovali rozdílné uchopení boje proti protivníku ve zbroji a bez ní,¹²⁸ avšak se zkvalitňováním palných zbraní a postupného odkládání zbrojí se začaly používat lehčí zbraně, vhodné pro rychlé a důvtipné akce. Prvenství mezi šermířskými školami je obvykle přiznáváno španělské škole.¹²⁹ Školy šermu, o kterých máme nejstarší zprávy, jsou ze španělského Toleda a Valladolidu. Míst proslulých výrobou kvalitních zbraní. Také odsud pocházejí z konce 13. století záznamy o hierarchii mezi mistry šermu. Ve 14. století pak již plně funguje Spolek mistrů šermu, jejichž hlavní představený sídlí v blízkosti krále. Španělé dovedli šerm k technické dokonalosti. Zvládnutí boje podle jejich učení však bylo nesmírně obtížné a kladlo na uchazeče nejen fyzické požadavky. Aspirant na titul mistra šermu musel vykazovat znalosti matematiky a geometrie, bez nichž nebylo studium španělského stylu možné. Dále bylo požadováno značné zvládnutí filozofie a teologie. Samozřejmostí byla, v nábožensky netolerantním Španělsku, příslušnost ke katolickému vyznání.¹³⁰ Z těchto faktů je jasné, že mystéria španělského šermu byla přístupna pouze mužům, kteří si mohli takové vzdělání finančně dovolit. Šermířská společnost se tak svým elitářstvím a tajnůstkařením stala velice zkosnatělou a málo životaschopnou ve srovnání s rozvíjející se školou italskou.

Italská škola byla pravým opakem španělské zkosnatělosti a uměřenosti.¹³¹ Velice vhodnou pro rozvoj šermu se ukázala být rozdrobenost italského prostředí na množství

---

nechala chladným. Sloužil svému králi a pohrdal žoldnéřskou službou. Jeho proslulost dokazuje i fakt, že si František I. vyžádal, aby ho v bitvě u Marignana r. 1515 obklopoval oddíl, který rytíř vedl. O devět let později zemřel po zasažení střelou z arkebuzy. viz ŠINDELÁŘ, Vladimír. *Šermíři, rváči, duelanti, Encyklopedie evropského šermu*. str. 155.

¹²⁸ *Překlad mistrů Huntfeldta a Lignitzera*. Ondřej Adánek str. 1[online]. 2009 [cit. 2014-17-2] Dostupné na WWW: <http://www.revertar.cz/htm_files/Huntfelt_Lignitzer_Dolch_final.pdf>

¹²⁹ Byť Italové, největší odvěci rivalové španělského šermu, pokládají prvenství za své a odkazují se již na tradici gladiátorských škol antického Říma. Po vytlačení španělské školy zcela v právu zmiňují ovládnutí Evropy právě školou italskou. KOZA, Petr. *MAGISTERIUM - Školy šermu*. In: Pevnost. 2003, č. 2, str. 90.

¹³⁰ ŠINDELÁŘ, Vladimír. *Šermíři, rváči, duelanti, Encyklopedie evropského šermu*. str. 17.

¹³¹ „Španělští mistři tvořili z šermu mysteriosní vědu, vyžadující znalosti geometrie a filosofie, spočívající na mathematickém poměru oblouků, úhlů, tětiv atd. Není myslitelné, aby podobné zásady vychovaly šermíře a přece měli Španělé ... pověst duellantů. Síla svalů a stálý cvik nahradily umění.“ viz. TUČEK, Jaroslav. *Pražští šermíři a mistři šermu*. Otto Girgal, Praha 1927. str. 15. Přes tuto kritiku se na cvičných utkáních, pořádaných spolkem historického šermu Au Jugé, španělský šerm ukazuje nejen jako velmi elegantní, ale také jako velmi účinné bojové umění. Španělský problém má totiž jiné vysvětlení, než podává Tuček, přestože v jednom bodě pravdu má. Španělský šerm vyžaduje obrovský cvik. Je náročnější, než svobodomyšlná italská škola a jeho dobré zvládnutí je během na velmi dlouhou trať. Můžeme se tedy domnívat, že při poměřování sil v soubojích měla navrch jednodušší forma ovládaná horkokrevnými Italy. Podobným problémem dnes prochází asijská tradiční bojová umění, která k základnímu zvládnutí vyžadují delší čas, než přímočařejší agresivní styly, rychle využitelné v měření sil, jakými jsou box, thibox, či dnes velice populární MMA. O tomto problému více viz kapitola **Epilog: Bojová umění tehdy a dnes**.

drobných státních útvarů, či samostatných měst.¹³² Výuka italského šermu tak dostala veskrze regionální charakter a nejednotnost Itálie jako celku nedovolovala vzniku společného bojovníckého základu. Za takovýchto podmínek byli italští mistři pod neustálým tlakem konkurence a jejich umění se muselo rychle vyvíjet a být v porovnání s ostatními životaschopné. „Každá škola i každé město měli svou zvláštní a často i tajnou metodu vyučování.“¹³³ Pro mistry bylo samozřejmě existenčně nutné přilákat dostatečný počet žáků a zde, v tak živém prostředí, nebylo možné zaklínat se mystérii a lákat nezkušené novice na šarlatánství. Z tohoto permanentního šermířského soupeření vyšlo ryze funkční bojové umění.¹³⁴

Mnoho mistrů vycestovalo za hranice své domoviny, aby šířili italský šerm v cizích zemích, které tak kvalitní výukou nedisponovaly. Hlavním přínosem pro ně samotné byl fakt, že v „barbarském“ prostředí za Alpami neměli ve srovnání s italským téměř žádnou konkurenci. Dobrou zprávu o šermu v Čechách podává osobní lékař Rudolfa II. Ipolyto Guarinoni: „Za svého mládí byl jsem v Praze (...) v onom hrubém fechtování a kejkličství vyučován(...) a já byl pyšen, že šerm dobře umím. Ale vida pak v Itálii šermíře, (...) poznal jsem, že neumím nic...“¹³⁵

4. 2. Úspornost nejvyšší ctností

Jak tedy doopravdy boj v této době vypadal? Ve střední Evropě pomalu dožívala tzv. *německá škola* šermu. Nazýváme jí takto, protože první kniha středověkého šermu pochází z německého kláštera z konce 13. století.¹³⁶ A stejně tak první známý mistr odhalující taje dlouhého meče, je již zmiňovaný Němec Liechtenauer. Přesto se podobné techniky objevují i v jiných pojednáních o šermu z různých zemí Evropy.¹³⁷

---

¹³² HONZÁK, František, NEŠKUDLA, Bořek, PEČENKA, Marek, STELLNER, František, VLČKOVÁ, Jitka. *Evropa v proměnách staletí*. Praha 2001, str. 283.

¹³³ ŠINDELÁŘ, Vladimír. *Šermíři, rváči, duelanti, Encyklopedie evropského šermu*. str. 21.

¹³⁴ „*Jeho pravé Umění obrany*“ ,Giacomo di Grassi. str. 2.

¹³⁵ ŠINDELÁŘ, Vladimír. *Šermíři, rváči, duelanti, Encyklopedie evropského šermu*. str. 76

¹³⁶ Již tento anonymní rukopis o šermu mečem a puklětem (pěstním, vypouklým štítkem) je značně kontroverzní, neboť vyvrací dodnes zažité mýty o primitivnosti středověkého boje. Především ukazuje techniky bodů, navazování čepele a základní střehy. Což bývá obecně považováno až za výtoky renesančního šermu. viz KOZA, Petr. *ŠERM MEČEM A ŠTÍTEM NA DVORKU KLÁŠTERA aneb rekonstrukce jednoho seku*. In: Pevnost. 2002, č. 8, str. 86-87.

¹³⁷ KOZA, Petr. *MAGISTERIUM - Školy šermu*. In: Pevnost. 2003, č. 2, str. 90.

4.2.1. Boj dlouhým mečem dle Liechtenauera

Styl tohoto mistra je možná trochu kontroverzní. Zpočátku byl prý tajným učením.¹³⁸
¹³⁹ Z tohoto důvodu někteří šermíři tvrdí, že se jedná o osobitý styl, který není klasickou ukázkou běžného šermu v 14.-16. století. Ať tomu bylo jakkoliv, proslulost Liechtenauerova umění, zejména v 15. století, dokládá, že bylo velmi účinným a životaschopným. Na jeho odkaz se koneckonců odkazují i mistři, žijící celá dvě staletí po něm,¹⁴⁰ kdy už je dlouhý meč zastaralou zbraní.

V čem je tedy mistr Liechtenauer tak kontroverzní, že šermířům ještě dnes nedává spát? Především je to jeho odmítání krytu, jako úspěšného prostředku obrany:

„Věz, že všichni šermíři, kteří vyhlízejí seky toho druhého a nechtějí dělat nic jiného než odvracet, ti se mohou z umění vsutku málo těšit, neboť takto budou důrazně udeřeni.“¹⁴¹

To ovšem neznamená, že by se mistr Liechtenauerova formátu spokojil s pouhým agresivním útokem. Šermíř se totiž kryje paralelně vedeným úderem, zpravidla sekem, kterým odkloní soupeřův úder. Sám se tedy úspěšně ubrání, zároveň soka odkryje a zasadí mu ránu. Tato akce probíhá „*vtom*“ (*indess*).¹⁴² Tedy dle mistra v téže době, byť je jasné, že útočník má vždy časovou výhodu a protiakce obránce začíná o chvílku později.¹⁴³ Vidíme tedy, že šermířský střet není žádné střídání úder-kryt-úder... Jak je dnešní divák zvyklý převážně z filmů. Při takzvaném *navázání* (*binden*) čepele, tedy kdy se čepele střetnou a dotýkají se, nedochází k přetlačování soků, ale šermíř užije *přetočení* (*winden*) zbraní a zasažení soupeře řezem, bodem, či sekem.¹⁴⁴ Při tomto boji dochází navzdory délky zbraní k těsnému přiblížení soupeřů a snadno se tak stane, že konfrontace pokračuje zápasnickou pákou, strhem, odzbrojením, či podmetem. Pro páčení soupeřových rukou je významně využíván i meč. Na zemi pak dochází obvykle k doražení soupeře. Celé střetnutí protivníků beze zbrojí se tak

¹³⁸ KOVAŘÍK, Jiří, KRÍŽEK, Leonid. *Historie evropských duelů a šermu*. str. 105.

¹³⁹ K Zlaté éře ho řadím díky jeho propracovanému systému a zcela nezpochybnitelnému faktu, že již on používá tzv. *stesso tempo*, užívané renesančními bojovými umělci. *Tamtéž*. str. 123.

¹⁴⁰ Joachim Meyer ještě v r. 1570. *Tamtéž*. str. 124.

¹⁴¹ *Překlad mistra Lva (a Špýrského kodexu)*. Karel Černín. str. 5. Roman Vaverka podává jiný překlad: „Věz, že všichni šermíři, kteří se dívají a čekají na soupeřovi seky a nechtějí dělat nic jiného než kryt, se mohou takovým uměním jen velmi málo potěšit, když je zmařeno a oni při něm budou zasaženi.“ viz KOVAŘÍK, Jiří, KRÍŽEK, Leonid. *Historie evropských duelů a šermu*. str. 123.

¹⁴² *Indess* je tedy možné srovnat s výrazem *stesso tempo* viz. *Překlad mistra Lva (a Špýrského kodexu)*. Karel Černín. str. 7. srov. KOVAŘÍK, Jiří, KRÍŽEK, Leonid. *Historie evropských duelů a šermu*. str. 123.

¹⁴³ Doba za kterou je člověk schopný zareagovat na podnět je dle výzkumů stanovena na 0,127 s. Ovšem tréninkem se dá doba reakce na soupeřův útok zkrátit. Minimálně tím, že cvičený šermíř dokáže dle soupeřových předcházejících pohybů útok vytušit. viz. VYTOPILOV, Petr. *Obrana nebo útok srovnání bojových stylů podle filosofie*. In: MATEJKA, Jaroslav. ZBORNÍK ŠERMIARSKÉHO HISTORICKÉHO SYMPÓZIA 2008. Smolenice 2008. str. 62.

¹⁴⁴ *Překlad mistra Lva (a Špýrského kodexu)*. Karel Černín. str. 47.

stává zběsile rychlým. Tím ale zdaleka neklesá profesionalita boje. A pokud budeme lehce zlomyslní, neklesá tím ani vizuální atraktivita střetnutí.¹⁴⁵

„A střež se, ať tvé válčení není překotné.“¹⁴⁶

Jak podotýká Liechtenauer, šermíř se zaměřuje na reakce soupeře a hledá skulinu v jeho obraně. Co se týče šermu dlouhými meči proti obrněnému protivníkovi, je jeho podoba značně odlišná. V době Liechtenauerově a jeho pokračovatelů jsou již k mání velice kvalitní zbroje. Mistři tedy na takto obrněného protivníka neplýtvají silami a nepokoušejí se zbroj proseknout. Z toho důvodu používají meč na první pohled spíše jako krátké kopí - drží jej za čepel nedominantní rukou v tzv. *polovičním držení*. Tím dochází k snazšímu ovládnutí hrotu a ruka, ač není kryta příčkou, je stále dobře obrněna plechovou rukavicí. Šermíři tak snáze zasazují body do mezer mezi pláty, nebo míst zbrojí nedostatečně chráněných (krk, podpaží...), využívají pákového efektu k skolení protivníka k zemi, k znehybnění.¹⁴⁷ Na zemi jej doráží dýkou, či mečem, bodnutím opět do slabých míst zbroje.

V *polovičním držení* šermíř nemůže použít klasické útoky, jako jsou seký a řezy, které jsou na protivníka ve zbroji ovšem stejně málo účinné. Nedá se říci, že by bojovník nemohl použít pro nás „tradiční“ úchop za jílec, avšak prameny jej takto zobrazují jen ojediněle.^{148 149}

150

4.2.2. Boj dle di Grassiho

Šermířská kniha šermířského mistra Giacomina di Grassiho z roku 1570 je dobrým příkladem pro italskou svobodomyšlnou školu. Di Grassi mluví zcela otevřeně o postupech, které byly dříve žárlivě střeženy. Navíc nezůstává „*pouze (při) technické stránce jednotlivých*

---

¹⁴⁵ Jak můžeme vidět na vynikajících demonstracích, které předvádí Trnavský šermiarsky cech. viz KOHUTOVIČ, Anton, TIBENSKÝ, Martin. *Longsword techniques: zornhau, oben abnehmen, duplieren, mutieren* [video]. Youtube [online]. 2010 [cit. 2014-13-3] Dostupné na WWW: <<http://www.youtube.com/watch?v=mjT4JepA-Vc>>

¹⁴⁶ *Překlad mistra Lva (a Špýrského kodexu)*. Karel Černín. str. 12.

¹⁴⁷ Bojem ve zbroji dle Liechtenauera se zabývá německá skupina Hammaborg. Ukázka jejich umění viz HAGEDORN, Dirk. *Gladiatoria : Part 1/6 : Swordfight in Armour : Hammaborg* [video]. Youtube [online]. 2011 [cit. 2014-13-3] Dostupné na WWW: <http://www.youtube.com/watch?v=1S_Q3CGqZmg&list=PL2D4363CB9ECD68CD>

¹⁴⁸ ČERNÍN, Karel. *Harnischfechten - Boj mečem ve zbroji*. In: KOHUTOVIČ, Anton (ed.). TYRNHAW 2011. Trnava 2012. str.22.

¹⁴⁹ Přesto všechno, co se podařilo zjistit, je představa o šermu dlouhým mečem nedokonalá. V informacích o něm jsou stále velké mezery. Už jen proto, že není zcela jasné, k čemu doopravdy dlouhý meč sloužil. Zda byl využíván v bitvách, či jestli nebyl pouze soubojovou zbraní.

¹⁵⁰ Dalším problémem je např. tzv. *zufechten* nebo-li „přišermování“. Tedy zahajující fáze, ve které se soci k sobě přibližují. Není vůbec jasné, jak vypadala. Někteří šermíři tvrdí, že se jedná o pasivní nastoupení do techniky, přiblížení se na kontaktní vzdálenost. Jiní zase předpokládají, že při *zufechten* kolem sebe šermíř víří zbrani, provede třeba několik seků do „vzduchu“ než se napojí na soupeřovu zbraň, nebo provede jinou formu útoku. viz KOHUTOVIČ, Anton. *Vorchlag*. In: KOHUTOVIČ, Anton (ed.). TYRNHAW 2011. Trnava 2012. str. 51. srov. *Překlad mistra Lva (a Špýrského kodexu)*. Karel Černín. str. 5.

akcí, ale otevřeně hovoří i o tom, jak při šermu myslet a s jakými myšlenkami šerm cvičit.¹⁵¹ Vytváří tak „skutečný systém bojového umění“.¹⁵² Užívá celou škálu zbraní, ale za hlavní považuje jednoruční meč, nebo rapír.

Zatímco středověké šermířské kodexy jsou spíše dobrou reklamou školy, než opravdovým manuálem jak bojovat, Grassi se neváhá odhalovat pravé pilíře, na kterých podle něho stojí celé šermířské umění. Základem všeho a jediná cesta k zdokonalování v šermu je prý *сила* a *odhad*. Mistr tím samozřejmě nemyslí, že dokonalý šermíř musí být skvělým vzpěračem, či kulturistou. Síla, o které mluví, je silou dynamickou, jakou dnes disponují kupříkladu gymnasté, nebo boxeři.¹⁵³ Je to tedy vůbec schopnost těla provést požadovanou techniku s veškerou možnou rychlostí a silou, aniž by se sám šermíř uvedl do nebezpečí ztráty kontroly nad vlastním tělem.

*„Lidé jsou často zaslepeni vlastními odhady a předpoklady, protože když ví jak a co by měli provést, často začnou podnikat něco, co ale stejně nikdy doopravdy neprovedou, když dojde na činy.“*¹⁵⁴

Odhad má v Grassiho podání také širší význam. Nejde přímo o odhad soupeře, jde o odhad situace, kdy je třeba vykonat určitou akci a kdy je naopak třeba úmysl změnit, protože dosavadní se stává pro šermíře nebezpečným. Práci se vzdáleností a načasováním.¹⁵⁵ Di Grassi jako první z mistrů¹⁵⁶ vyzdvihuje nade vše šermířův charakter. Určuje jej dokonce jako základní a nezbytnou sílu pro zvládnutí umění.¹⁵⁷ Zde tedy vidíme další důkaz filozoficko-mravního rozměru evropských bojových umění. Grassi bojové akce rozlišuje na pravé umění a umění falše. Umění klamu odsuzuje jako cosi druhořadého, co občas zvítězí nad hlupáky, zbabělci, či lidmi nepoučenými o principech boje.

*„Kdokoliv se chce cvičit v pravém a čestném Umění a Vědě, nezbytně musí být obdařen hlubokým porozuměním a odhadem, statečným srdcem a velkou hbitostí.“*¹⁵⁸

Z praktického hlediska doporučuje používat z meče jen ostří a hrot, vymezuje se tedy proti užívání jiných částí meče (jako je hlavice, nebo záštita) k boji. Dále doporučuje zcela ve

---

¹⁵¹ Jak podotýká Vít Hrachovský viz „*Jeho pravé Umění obrany*“ ,Giacomo di Grassi, str. 2.

¹⁵² *Tamtéž*, str. 2.

¹⁵³ *Boxerská škola Lukáše Konečného - Kruhový trénink*, Lukáš Konečný [online]. 2010 [cit. 2014-16-3]] Dostupné na WWW: <<http://profiboxing.pedorozenkraft.cz/trenink/boxerska-skola-l-konecneho/boxerska-skola-lukase-konecneho-kruhovy-trenink-15/>>

¹⁵⁴ „*Jeho pravé Umění obrany*“ ,Giacomo di Grassi. str. 5.

¹⁵⁵ *Tamtéž*, str. 6.

¹⁵⁶ ŠINDELÁŘ, Vladimír. *Šermíři, rváči, duelanti, Encyklopedie evropského šermu*. str. 30.

¹⁵⁷ „*Jeho pravé Umění obrany*“ ,Giacomo di Grassi. str. 6.

¹⁵⁸ *Tamtéž*, str. 6.

shodě s tehdejší územ používat raději body, než seký, neboť jsou rychlejší a pravděpodobně nebezpečnější.¹⁵⁹¹⁶⁰ Grassi ovšem neztrácí ani sekání a podotýká, že někdy je vhodnější. Většinou je tomu tak, když nemůže šermíř bodnout ze stávající polohy zbraně a musel by nejprve ruku stáhnout k novému náprahu. Ital zachází ale ještě dál a připouští, že je možné útočit i rozmáchlým sekem, ale pouze když má šermíř „hbitou ruku“ a je schopen vhodného načasování celé akce.¹⁶¹

Grassi nepřímo kritizuje ostatní mistry, když navrhuje nepřirozenou práci nohou, nebo pozice. Doporučuje dělat jen takové kroky a postoje, na které člověk sám stačí, aniž by se vystavoval riziku ztráty rovnováhy. Šermíř je také natočen k soupeři bokem, aby byl menším cílem pro zásah.¹⁶² Tato skutečnost, ač se nám zdá ze zkušeností se sportovním šermem zcela normální, nebyla v Grassiho době samozřejmostí.

V pravém Umění obrany nám Grassi podává ještě několik zajímavých informací. V jedné z kapitol se zabývá šermem obouručním mečem. Tato zbraň se objevila společně s renesancí pěchoty v 15. století a vznikla zřejmě za účelem rozřazení jednotek vybavenými píkami, které tyto masivní meče s délkou 150-180 cm dovedly přerazit.¹⁶³ Jak ale uvádí Grassi, meč se velmi dobře hodil nejen pro bitvu, ale i pro osobní obranu do města.¹⁶⁴ Díky mocným sekům touto zbraní byl zkušený šermíř schopný držet si od těla přesilu útočníků, kteří jsou ochromeni bázni ze „zběsilosti“¹⁶⁵ tohoto meče. Mistr říká, že v takové situaci by bojovník s dvouručním mečem měl naprosto rezignovat na body a pouze sekat, protože jedině tak se dá čelit přesile.¹⁶⁶ Při boji s jedním protivníkem naopak bodnutí touto zbraní

---

¹⁵⁹ Spor o to, zda je účinnější bod, nebo sek se vede dodnes. Je jisté, že v boji dlouhými meči se více užívalo seku. Anton Kohutovič udává, že v šermířských kodexech 15. století seký zabírají 50-65 % většinu. Body mají 25-30%. V renesanci naopak dominují bodné akce, ke kterým jsou lehčí zbraně jako kord, nebo rapír dobře uzpůsobeny. viz KOHUTOVIČ, Anton. *Poznámky k interpretaci technik Lichtenawerova šermířského systému*. In: MATEJKA, Jaroslav. ZBORNÍK ŠERMIARSKEHO HISTORICKÉHO SYMPÓZIA 2008. Smolenice 2008. str.28

¹⁶⁰ Grassi zmiňuje užívání bodů starými Římany, je tedy o šermířské minulosti, jako renesanční myslitel, dobře poučen. viz. „*Jeho pravé Umění obrany*“, Giacomo di Grassi. str. 15.

¹⁶¹ Grassi vůbec klade důraz na cvičení, kterým je nutné sílu a odhad zlepšovat. Intenzitu takového tréninku je možné si představit, když uvážíme, že několikahodinový trénink denně nebyl pro staré mistry ničím neobvyklým. viz. KOHUTOVIČ, Anton. *Vorčlag*. In: KOHUTOVIČ, Anton.(ed.).TYRNHAW 2011. Trnava 2012. str.50.

¹⁶² Nelze však říci, že by tento postoj byl lepší. Je pouze výhodnější při převážně bodném šermu. Při středověkém sečném šermu je výhodnější širší, stabilnější postoj.

¹⁶³ KRÍŽEK, Leonid. *Encyklopedie zbraní a zbrojí*. str. 157.

¹⁶⁴ Grassiho komentář, tak trochu ilustrující bezpečnost tehdejších měst: „...*(obouruční meč) je přizpůsoben k nošení ve městě ve dne i v noci, kdy se může stát, že je pár lidí obklíčeno velkou přesilou.*“ viz „*Jeho pravé Umění obrany*“, Giacomo di Grassi. str. 41

¹⁶⁵ „*Jeho pravé Umění obrany*“, Giacomo di Grassi. str. 41

¹⁶⁶ „*O obouručních mečích (se vykládá) že byly děsně těžké, vážily patnáct až dvacet kilo, a i když způsobovaly strašlivá zranění, přestaly se nakonec kvůli své váze používat.*“ podotýká Pavel Diviš a dodává, že průměrná váha obouručního meče se pohybuje kolem čtyř kilo. Taková zbraň je navíc dobře vyvážená a lze s ní velice

doporučuje a je možno jej ve chvíli bodu držet jednou rukou, pro co nejdelší dosah takového útoku.

Další zajímavostí Umění obrany je, že Grassi zcela zjevně vyučoval tehdy ne úplně běžný boj dvěma rapíry naráz. Pro tento styl šermu je prý nutné mít obě ruce vycvičené stejnou měrou pro ovládnutí zbraně a Ital zde zcela bez skrupulí praví, že „člověk, který má málo odcvičeno a nemá mnoho zkušeností s prací se dvěma zbraněmi, by si neměl dělat z tohoto Umění živnost - dělal by si zbytečné iluze.“¹⁶⁷ Dále dodává, že dva rapíry je třeba používat podobně jako kombinaci rapíru a dýky. Není dobré oběma zbraněmi nepřetržitě útočit, ač se k tomu zdají vhodné, ale je lepší nejprve se jedním ubránit a druhým zasadit úder.

Dva rapíry naráz použil roku 1614 v německém Benfeldu i český kondotiér Jindřich Hýzrle z Chodů, když byl po zahájení souboje napaden druhým soupeřem, který se do původně rovného duelu vložil. „...takže jsem na něj musel vzít rapír od svého sluhu a bojoval jsem oběma zbraněmi současně, poněvadž na mě dotírali oba a já se jim chtěl ubránit...“¹⁶⁸ Hýzrle měl veliké štěstí, protože ho soupeři nejen nezdolali, ale ani ho nezasáhla následná střela z arkebuzy, kterou na něho někdo další vypálil. Navíc se ústupem dostal až ke svému známému, veliteli městské gardy, který na zbytek souboje dohlédl s tím, že Hýzrlemu bude sekundovat, kdyby měl někdo další chuť zasahovat. Kondotiér pak již v čestném souboji vyrazil svému sokovi zbraň z ruky a následně byli oba zúčastnění od sebe odtrženi.¹⁶⁹

Grassi zdůrazňuje, že kdo je dobře poučen o principech a vycvičen ve vlastní obraně, je schopen se bránit prakticky čímkoliv, co má zrovna po ruce: „kusem dřeva proti kopí, židlí či lavicí proti meči, nebo pláštěm proti dýce. V takovém případě člověk běžně použije spoustu věcí, které nejsou určené k tomuto účelu a zachází s nimi tak, jak ho to učí přirozený instinkt. A tento instinkt není nic jiného, než znalost dříve naučených (zažitých) pravidel. Tyto znalosti, i když jsou naroubovány do mysli od přírody, jsou vylepšovány Uměním, které jim pomáhá.“¹⁷⁰ Popisuje bojového umělce zcela v souladu s ideálem moderních sebeobránných systémů.¹⁷¹

---

rychle manévrovat. viz DIVIŠ, Pavel. *Byli rytíři prckové s patnáctikilovými meči?* In: Pevnost. 2005, č. 9, str. 104.

¹⁶⁷ „*Jeho pravé Umění obrany*“ ,Giacomo di Grassi. str. 38.

¹⁶⁸ ŠINDELÁŘ, Vladimír. *VELKÁ KNIHA O SOUBOJÍCH A DUELANTECH*. str. 228.

¹⁶⁹ Vladimír Šindelář dodává, že Hýzrle byl jistě zkušeným šermířem, neboť veškeré duely, které absolvoval, přestál bez zranění. viz ŠINDELÁŘ, Vladimír. *Šermíři, rváči, duelanti, Encyklopedie evropského šermu*. str. 96.

¹⁷⁰ „*Jeho pravé Umění obrany*“ ,Giacomo di Grassi. str. 17.

¹⁷¹ Jako je kupříkladu Krav Maga. viz SDE-OR, Imi. *KRAV MAGA Umění čelit ozbrojenému útočníkovi*. Naše vojsko, Praha 2003. str. XII - XIII.

4.2.3. Salvatore Fabris: Bojové umění nájemného zabijáka?

Rodák z italské Padovy Salvatore Fabris (1544-1618) byl zřejmě jedním z nejlepších mistrů své doby a vyučoval šermu i dánského krále Kristiána IV. Je příkladem bojovníka, který se svým uměním stal velice váženou osobou.¹⁷² Menší skvrnku na jeho zářivosti nachází teorie,¹⁷³ že Fabris byl v roce 1594 najat k zavraždění pozdějšího krále Švédska Karla IX. Označení za nájemného zabijáka je možná mylné, avšak dává jeho postavě ještě větší dramatický rozměr, než dohady o tom, zda právě on pomohl Williamu Shakespearovi s choreografií šermířského souboje ve hře Hamlet.¹⁷⁴

Fabris shromáždil velké množství zkušeností o boji, které uvádí ve své publikaci z roku 1606, byť přiznává, že jí původně psát nechtěl a některé věci si nechává pro sebe.¹⁷⁵ I když je Italem, jeho umění je ovlivněno i španělským šermem a vypracovává si velice osobitý styl. Pojednává o práci s rapírem, toutéž zbraní v kombinaci s dýkou, dále používání rapíru s pláštěm, který je využíván k útoku, obraně či vrhu na nepřítele.¹⁷⁶ Dále okrajově zmiňuje zápas a zneškodnění holýma rukama soupeře ozbrojeného dýkou. V takovém případě hmaty a pákami, které velmi podobné najdeme i ve východních uměních. Mistr Fabris, píšící práci již jako zralý muž, přistupuje k popisu svého umění velmi civilně, říká vše doslova, nespokojuje se s pouhým popisem principů, ale rozebírá dopodrobna většinu technik, včetně možných variant, které se mohou při boji udát. „...zde neuvádí teorii do praxe vážní vědcové (naši odvčící soupeři ve vznešené honbě za slávou)...“¹⁷⁷ Záměrně vynechává také geometrické pojmy, aby text byl srozumitelný každému.

V problematice bodu a seku opět upřednostňuje bodání, kvůli jeho rychlosti a smrtonosnosti, protože i ten nejrychlejší sek je pomalejší než bod. Pouze při boji ve zbroji, nebo proti přesile je výhodné používat obé, protože sekem je možné vyvolat „větší zmatek a jednou ranou se můžeš krýt proti mnoha mečům.“¹⁷⁸

Salvatore Fabris apeluje na čtenáře: „...žádám, aby ses vyvaroval používání tohoto vznešeného umění proti jiným ze své povýšenosti či abys působil násilí. Raději je užívej

¹⁷² ŠINDELÁŘ, Vladimír. *Šermíři, rváči, duellantí, Encyklopedie evropského šermu*. str. 35.

¹⁷³ *Salvator Fabris as a Hired Assassin in Sweden*, Henrik Andersson. The Association for renaissance martial arts. [online]. [cit. 2014-18-3]] Dostupné na WWW: <http://www.thearma.org/essays/Fabris_the_Assassin.htm#UygtC3nhb4g>

¹⁷⁴ ŠINDELÁŘ, Vladimír. *Šermíři, rváči, duellantí, Encyklopedie evropského šermu*. str. 35.

¹⁷⁵ „*Umění šermu*“, Salvatore Fabris, přel. Vít Hrachový str. 234[online]. 2012 [cit. 2014-18-3] Dostupné na WWW: <<http://jentak.sandbox.cz/doku.php/knihy/fabris>>

¹⁷⁶ *Tamtěž*. str. 123.

¹⁷⁷ *Tamtěž*. str. 1.

¹⁷⁸ *Tamtěž*, str. 8

střídmě a se smyslem pro spravedlnost vyplývající z uvědomění, že konečné vítězství není v našich rukou, ale ve vůli Boží: nechť nám provždy On dá svou milost nejsvětější.“¹⁷⁹

I když se vymezuje vůči násilí, o nutnosti jej užít vůbec nepochybuje: „*Všichni víme, že právě mečem jsou chráněna království, obhajována náboženství, mstěna újma a dosahováno míru a štěstí národů.*“¹⁸⁰

Ať už čteme drtivou *německou školu* mistra Liechtenauera, nebo jsme okouzleni elegantním, avšak smrtonosným stylem Grassiho, či Fabrise, jednu věc mají všichni společnou. Úspornost. Snahu o naprostou efektivitu. Nejlépe v jediném pohybu krýt a zároveň vyřadit, či zabít soupeře. Staří mistři zakalení v soubojích na život a na smrt věděli, že boj není hrou, ani cirkusovým výstupem.

4.3. Šerm pěstmi

Vzhledem k dobré dostupnosti zbraní ¹⁸¹ se v Evropě boj holýma rukama netěšil takové oblibě jako v Asii. Pěstování antického komplexního systému boje beze zbraně bylo v útlumu, byť se pod různými názvy zápas, box i pankration¹⁸² objevují po celý středověk.

V Itálii se cvičily sebeobrané techniky v šermířských školách. Jednalo se zpravidla o rychlé odzbrojení, přechod do zápasu, sražení soupeře k zemi, kde byl následně zabit dýkou, nebo vlastní zbraní.¹⁸³ Mimo tyto ryze účelové a likvidační techniky se po celé Evropě provozovaly různé formy zápasnictví, kterým holdovaly jak lidové vrstvy, tak šlechta. Některé z těchto starých umění se zachovaly do dnešních dob. Můžeme je najít zejména v regionech, které byly svým způsobem izolovány od zbytku Evropy, ve kterých přežívá kdysi slavné etnikum. Na Islandu tak ještě dnes najdeme populární zápas *glima*,¹⁸⁴ formu boje pravděpodobně provozovanou Vikingy. Další, technikami podobné styly zápasu jsou *bretonský*¹⁸⁵ a *cornwallský*.¹⁸⁶ V tomto případě pozůstatek bojového umění starověkých Keltů.¹⁸⁷

---

¹⁷⁹ *Tamtéž*. str. 1.

¹⁸⁰ *Tamtéž*. str. 1.

¹⁸¹ V Praze pozdního středověku nebylo ničím výjimečným, když měšťan držel ve vlastnictví meč, kuš, nebo dokonce plátovou zbroj viz ŠINDELÁŘ, Vladimír. *Šermíři, rváči, duelanti, Encyklopedie evropského šermu*. str. 113.

¹⁸² *Historical background* [online]. 2008 [cit. 2014-3-1] Dostupné na WWW: <<http://www.pankration.gr/history.htm>>

¹⁸³ Tyto „nečistě“ techniky prý byly italským mistrům vyučujícím ve Francii vyčítány, přestože nikterak nevybočovaly z dobového celoevropského úzu. viz. ŠINDELÁŘ, Vladimír. *Šermíři, rváči, duelanti, Encyklopedie evropského šermu*. str. 42.

¹⁸⁴ WEINMANN, Wolfgang. *Lexikon bojových umění od aikida k zenu*, Czech edition. NAŠE VOJSKO, s. r. o., Praha 2010. str. 60.

¹⁸⁵ *Tamtéž*. str. 58.

¹⁸⁶ *About Cornish Wrestling*, Colin Roberts [online]. 2000 [cit. 2014-23-3] Dostupné na WWW: <http://ejmas.com/jwma/articles/2000/jwmaart_roberts_0400.htm>

¹⁸⁷ *Rychle a uvolněně*, Frank Allen, Clarence Lu, přel. Pavel Nezbeda. str. 3 [online]. 2003 [cit. 2012-10-12] Dostupné na WWW: <<http://bojovaumeni.cz/modules.php?name=News&file=article&sid=66>>

4.3.1. *S razanci anglických gentlemanů*

V Anglii se od konce 16. století rozvíjí box. Utkání v tomto sportu byla zcela odlišná od dnešních. V průběhu staletí se pravidla měnila, ale právě éra raného novověku zažila jeho nejčistší, ryze brutální podobu. Boxeři nepoužívali rukavice a kola nebyla limitována časem. V klinči (kdy se do sebe soupeři zaklesnou) si boxeři nemohli odpočinout od přívalu ran, ale často se přecházelo k zápasnické technice. Systém boje tělo na tělo boxeři obvykle převzali z *cornwallského* zápasu, který využívá horní polovinu těla¹⁸⁸ a páčení kloubů. Zápas tak mnohdy skončil hodem protivníka na zem a praskotem kostí.¹⁸⁹ Směsice úderů, které mohl boxer použít, byla také mnohem pestřejší, než v moderním sportovní formě. Zápasník boxu mohl kromě klasických úderů pěstí kopat, udírat hlavou, lokty, nebo dokonce skočit na již ležícího soupeře koleny napřed. Krom těchto brutálních technik bylo možno použít i nečisté triky, jako bylo chytání soupeře za vlasy, dloubání do očí a kousání.¹⁹⁰ Boxerský střeh vycházel ze šermířského postoje a byl kvůli výše popsaným technikám značně odlišný od dnešního. Bylo nutné mít ruce dále od sebe a také níže, aby si boxer mohl držet soupeře na větší vzdálenost a krýt se případným kopům.¹⁹¹ Přímý úder byl veden na další vzdálenost, pohybem podobným výpadu s mečem. Obecně se útočilo pěstmi více na tělo, protože nezpevněná ruka se mohla nárazem do čelisti, nebo boční stran hlavy snadno poškodit.¹⁹² Údery na obličej tak byly vedeny zpravidla do relativně měkkých tváří.¹⁹³ Cílem bylo skolit protivníka na zem, ať již údery, nebo zápasnickou technikou. Odtud neměl být poražený boxer schopen vstát po dobu přibližně 30 vteřin. Pokud byl i nadále ochotný k boji, zápas pokračoval.¹⁹⁴

---

¹⁸⁸ Používání chvatů na dolní polovinu bylo ale zakázáno až Broughtovými pravidly z r. 1743 viz. *Západní box jako bojové umění*. Anonym. [online]. [cit. 2014-29-3] Dostupné na WWW: <<http://besouro.sweb.cz/box/box.html>>

¹⁸⁹ *Rychle a uvolněně*. Frank Allen, Clarence Lu. str. 3.

¹⁹⁰ Tomuto surovému boji byla učiněna přítrž až r. 1838, kdy byly zakázány „Údery hlavou, udeřit protivníka na zem, údery pod pás, kousání a bodání do očí, kopání a pády na protivníka koleny napřed, úchopy pod pasem.“ viz. *Západní box jako bojové umění*. Anonym. [online]. [cit. 2014-29-3] Dostupné na WWW: <<http://besouro.sweb.cz/box/box.html>> srovn. SULLIVAN, E. James, *BOXING A MANUAL DEVOTED TO THE ART OF SELF-DEFENCE*. American Sports Publishing Company, New York City 1893. str. 34 - 38.

¹⁹¹ Některé prvky tehdejšího rohování můžeme nalézt i v české publikaci z roku 1898 od Jindřicha Vanička *O rohování(box) a šermu holí dlouhou(baton)*, vycházející ve třetím vydání ještě v roce 1920. Jedná se o střeh, práci nohou i styl udírání bez rukavic, přestože v té době byly již běžné.

¹⁹² Viz rozhovor s Lukášem Konečným v **Přílohách**.

¹⁹³ VANÍČEK, Jindřich, *O rohování(box) a šermu holí dlouhou(baton)*. Matice Sokola pražského, Praha 1920. str. 11. srovn. *Rychle a uvolněně*, Frank Allen, Clarence Lu. str. 3.

¹⁹⁴ *Západní box jako bojové umění*. Anonym. [online]. [cit. 2014-29-3] Dostupné na WWW: <<http://besouro.sweb.cz/box/box.html>>

Stará forma boxu postupně zanikala po zavedení nových pravidel r. 1866 Johnem Douglasem, markýzem z Queensberry.¹⁹⁵ Box potkal stejný osud jako sportovní šerm a staré techniky mizely z ringu i povědomí, díky jejich nepraktičnosti pro moderní boj pěstmi v nyní povinných, boxerských rukavicích.¹⁹⁶

4.3.2. Umění civilní

Roku 1674 vyšly tiskem v Amsterdamu tzv. *Srozumitelné rady pro vynikající zápasnické umění*. Kniha o zápasnických technikách, vhodných pro sebeobranu proti běžným útokům, kterým tehdejší člověk mohl čelit, zejména ve městech, při různých aktech agrese. Tento manuál sebeobranu je považován za jeden z nejlepších v historii.¹⁹⁷ Dílo není kupodivu prací vojáka, ani profesionálního bojovníka, ale úspěšného obchodníka s vínem Nicolaese Pettera (1624 - 1672), rodáka z německého Mommenheimu. Petter byl krom svých aktivit v obchodnickém cechu známým mistrem zápasu nazývaného *luctorius*. Jeho umění bylo na tak vysoké úrovni, že byl dokonce považován za neporazitelného.¹⁹⁸

„Je obvyklé, zejména v Holandsku, když hádka přeroste v násilí, že lidé začínají nejprve strkat druhého do hrudi. Teprve pak přechází k tvrdým úderům.“¹⁹⁹ Na tento klasický úvod k pěstní rvačce odpovídá Petter celou škálou hodů, porazů, pák a kontrachvatů.²⁰⁰ Kromě strkání do hrudi soupeře bylo tehdejšími rváči oblíbené: drtivé sevření oběti kolem pasu, chycení za krk, či ramena, údery pěstí a kopy, obvykle do výše pasu. Lehce kuriózním se může zdát útok, při němž se agresor rozeběhne v předklonu na oběť, aby ji hlavou udeřil do žaludku. Nicolaes se věnuje samostatně obraně proti útoku nožem a také obraně proti, díky dobové módě, tehdy jistě velmi oblíbenému úchopu za zpravidla dlouhé vlasy.²⁰¹

Petterův sebeobraný systém není ovšem dobré vnímat jako ojedinělý jev Holandska 17. století. Spíše je odleskem celoevropské praxe evropských bojovníků, kteří jím popisované techniky používali zjevně již celá staletí.²⁰²

---

¹⁹⁵ SULLIVAN, E. James, *BOXING A MANUAL DEVOTED TO THE ART OF SELF-DEFENCE*. American Sports Publishing Company, New York City 1893. str. 39.

¹⁹⁶ Které byly používány pro trénink a „box pro zdraví“ již v 18. století. viz. *Rychle a uvolněně*, Frank Allen, Clarence Lu. str. 3.

¹⁹⁷ Mluví tak o něm profesor velšské univerzity Sydney Anglo. Tento názor citují i další autoři (Steenput, Chidester).

¹⁹⁸ *Nicolaes Petter*, Michael Chidester. [online]. 2013[cit. 2014 - 4 - 25] Dostupné na WWW: <http://www.wiktenauer.com/wiki/Nicolaes_Petter>

¹⁹⁹ *Clear Instructions to the Excellent Art of Wrestling*, Nicolaes Petter, transl. Eli Steenput. str. 6 [online]. 2000 [cit. 2014-4-2] Dostupné na WWW: <<http://fursantiago.timduru.org/esgrima/Petter.pdf>>

²⁰⁰ Nám často známých z juda, aikida, či sebeobranu. viz. WEINMANN, Wolfgang. *Lexikon bojových umění od aikida k zenu*. str. 65.

²⁰¹ *Clear Instructions to the Excellent Art of Wrestling*, Nicolaes Petter. str. 26-28.

²⁰² Pro důkaz tohoto tvrzení stačí nahlédnout do Talhoferovy knihy šermu, na pasáž pojednávající o zápase. Některé techniky jím popisované jsou velmi podobné, či zcela totožné. např. *Clear Instructions to the Excellent*

4.3.3. Bojová umění starých Slovanů?

Výcvik bojových umění se nevyhnul ani slovanskému etniku. Bohužel vše, co se o jejich umění dozvídáme je zatím jen souborem nepodložených zpráv, pohádek a bájí. Dnes jsou obecně dobře známá ruská bojová umění *sambo* a *systema*. *Sambo* je kompilací celé řady evropských i asijských bojových umění vzniklou teprve v 20. století.²⁰³ Kořeny *Sytemy* se naproti tomu datují obvykle již do 10. století, avšak něco takového je velice problematické dokázat. Můžeme si být jisti, že tehdy se v ruských oblastech bojové umění pěstovalo,²⁰⁴ ale zda a jak velké podobnosti mají s dnešními verzemi, vyučovanými pro potřeby ozbrojených sil i civilistů, není možné určit. *Systema* je jedním z mnoha slovanských stylů, někdy nazývaných souhrnně *Rukopašný boj*.²⁰⁵ Doložitelnost některých těchto umění je velice komplikovaná.

To platí i pro slovenský *Pěstní zápas*,²⁰⁶ podle tradice mající počátky již v časech Velké Moravy. Jeho rozvoj prý probíhal hlavně za trvalé turecké hrozby v rozmezí 16. - 18. století a je možné, že v této formě se zachoval do dnešních časů. Techniky *Pěstního zápasu* jsou rychlé, jednoduché, snadné na naučení. Zdá se, že by opravdu mohly sloužit venkovskému obyvatelstvu bez pravidelného výcviku, jako historická forma dnes oblíbených rychlokurzů sebeobrany. Bohužel zatím neexistují žádné relevantní důkazy o jeho historických kořenech.²⁰⁷

Art of Wrestling, str. 12, 16, 20, 57. srov. Det Kongelige Bibliotek, Copenhagen, Denmark, **Talhofer Fechtbuch** - KD MS Thott.290.2° fol. 50v, 57v, 59v, 62r. Též dostupné na WWW:

<http://www.kb.dk/da/nb/materialer/haandskrifter/HA/e-mss/thalhofer/thott-2_290.html>

²⁰³ WEINMANN, Wolfgang. *Lexikon bojových umění od aikida k zenu*. str. 60.

²⁰⁴ Např. zápas viz *Nestorův letopis ruský, Pověst dávných let*, přel. Karel Jaromír Erben. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1954. str. 99.

²⁰⁵ Součástí je i tzv. *Ruský styl boje* (rusky „**Кулачный бой**“), někdy nazývaný *Stenka* (Zeď). Kvůli jedné z disciplín pěstního boje - *stenka na stenku*. Jedná se o utkání beze zbraně, při kterém proti sobě postupují dvě řady (zdi) bojovníků.

²⁰⁶ O *Pěstním zápase* a realitě slovanských bojových umění viz **rozhovor s Igorem Kederem**.

²⁰⁷ Největším problémem těchto umění je jejich doložitelnost. To že se nyní dostávají na světlo, je jejich další slabinou. Při dnešních možnostech totiž není obtížné vymyslet a poskládat styl bojového umění, z již stávajících technik jiných systémů. Některá bojová umění jsou tímto podezřelá více, jiná méně. Ovšem to zdaleka neplatí jen pro slovanská bojová umění. Tento postup zná i Asie. Jen Evropané mají ještě stále zvyk zprávy o bojových uměních přicházející odtud nekriticky přijímat. Zde se opět vyplatí citovat zkušenost Eduarda Štěpaře: „(Mému sífu) přišel (...) e-mail z (...) Filipín - psal mu jakýsi mladý muž, že prý se učil *Wing Chun* (...) a že se jeho sífu kamsi přestěhoval (...) Poprosil mého sífu, zda by mu nepomohl a nezaslal mu nějakou látku na cvičení, protože se toho od svého učitele naučil strašně málo. Sífu (...) mu poslal nějaké (...) cviky ve dvojici. Pár měsíců na to se (...) objevila reportáž, že na Filipínách (se cvičí) tradiční a velmi raritní styl *Wing Chun* (...). (Cvičil ho) náš e-mailový známý, a to cviky ve dvojici, které mu jako videosoubor zaslal můj sífu. Takhle (...) vznikají zcela ojedinělé a raritní styly *Wing Chun*. viz. ŠTĚPĚŘ, Eduard. **Hrdinové Gungfu**. str. 106.

5. Epilog: Bojová umění tehdy a dnes

Bojová umění zřejmě již nikdy nebudou mít status síly vyhrávající válečné konflikty,²⁰⁸ přesto se dnes těší velké oblibě u veřejnosti. Nyní, kdy většina společnosti žije v materiálním blahobytu, si může dovolit výcvik téměř každý. Lidé v cvičení hledají upevnění zdraví, rekreaci, filozofii pro každodenní život i sebeobraně využití. Jsou jak bojová umění, která obsahují vyrovnaně všechny tyto aspekty, tak styly kladoucí důraz jen na některé. Sledování měnicích se jevů v této oblasti lidské činnosti, nám pomáhá odhalit některé taje minulosti.

Na přelomu tisíciletí se bojovníká společnost výrazně změnila a může se zdát, že bojová umění zažívají začátek nové zlaté éry. Po prvotních zmatcích a amatérismu 90. let se i v našich končinách na světlo prodraly bojové sporty, spojující zpravidla asijské techniky kopů s evropskou tradicí boje pěstmi a technikami zápasnických stylů. Populární zápasy bojovníků MMA se nesou v duchu tvrdých antických bojů, nedávající šanci přežít jakékoliv neúčinné formě boje. Tradiční bojová umění (např. karate, aikido, kung-fu, ninjutsu) jsou z hlediska bojového využití v těžké defenzivě a otevřeně se mluví o jejich zastaralosti a nefunkčnosti vůči moderním bojovým sportům.

Tato názorová platforma se začala utvářet na konci 20. století. Od založení profesionálních soutěží v smíšených bojových uměních (MMA), byla mnohými zápasy potvrzena tolikrát, že jí podléhá i značná část učitelů tradičních bojových umění. Učitelé pak pod tímto vlivem přizpůsobují trénink a boří tak klasickou výuku těchto tradičních umění.²⁰⁹ Bojovníci, kteří uspěli v zápasnických klecích a přesto byli praktikanty tradičních stylů jsou ojedinelými výjimkami a zpravidla ovládají i jiné bojové umění, vhodné pro zápasy MMA.²¹⁰

Jak je možné, že systémy vyvíjející se tisíce let jsou náhle odsunuty na druhou kolej? Proč styly, označované mnohdy ještě v 90. letech minulého století za „pouhé“ sporty, slaví nyní tak jednoznačné vítězství?

Tímto problémem se zabýval ne jeden praktikant tradičních bojových umění, ale pro nás je mnohem podstatnější jeho výpovědní hodnota. Jsme totiž právě svědky historického milníku.

---

²⁰⁸ Pokud nepočítáme umění střelby z palných zbraní, viz. SUAREZ, Gabe. *Tactical Pistol Marksmanship: How to Improve Your Combat Shooting Skills*. Paladin Enterprises, Boulder 2001. str. 27. I když i to je pomalu odsouváno rychle se vyvíjející technikou spíše na pole osobní sebeobrany.

²⁰⁹ Výzkumník na poli čínských bojových umění Eduard Štěpař o tom podává následující výpověď, když jeho sifu (učitel/mistr) požádal svého mistra, aby je vyučoval staré formě gungfu a ne jeho moderní verzi: „(Mistr) vztekle vybuchl s tím, že jsme úplní blázni a že staré gungfu bylo dobré dříve a dnes je v porovnání s dnešním (thaiboxem) spíše k smíchu.“ viz ŠTĚPAŘ, Eduard. *Hrdinové Gungfu*. str. 104.

²¹⁰ Např. úspěšný bojovník Lyoto Machida, propagující karate shotokan.

Není možné přehlédnout jisté podobnosti například s problémem, který potkal v raném novověku španělskou školu šermu v konfrontaci s Italy. Starý systém, dosud nepotřebující změnu, přestává fungovat. Pokud zjistíme příčiny zlomu, mohou se nám přiblížit okolnosti doprovázející podobný jev i v minulosti. Jako obvyklý důvod dnešní nefunkčnosti tradičních bojových umění bývá uváděna zkostnatělost tréninku. Nedostatečná fyzická kondice, nedostatek zkušeností ze sparingu a především jednostrannost cvičenců.^{211 212} To jsou hlavní faktory, které způsobují, že cvičenci tradičních bojových umění prohrávají kupříkladu proti boxerovi, s omezeným výběrem technik, ale o to precizněji vypilovaných. Prohrávají proti zápasníkovi, protože nejsou cvičeni v boji na zemi. Prohrávají proti bojovníkovi Muay Thai, protože nejsou zvyklí krýt nízké kopy a po prvním zásahu nejsou jejich nohy způsobilé k pokračování v boji...

Hlavním stimulem této nefunkčnosti je období míru, ve kterém dnešní bojovní umělci žijí. Většina cvičenců aikida nikdy nečelila podobným hrůzám jako zakladatel aikida Morihei Ueshiba během rusko-japonské války.²¹³ Praktikanti ninjutsu nikdy neputovali s tajným posláním, v přestrojení za potulné mnichy,²¹⁴ po feudálním Japonsku. Učitelé kung-fu nikdy nebojovali s ostatními mistry o prestiž své školy a s ní často i o život. Z mnoha účinných systémů, vhodných pro tehdejší vedení boje, se tak postupem času stalo trochu tvrdší ritualizované divadlo v historických kostýmech. Když se bojovník takového stylu postaví proti profesionálnímu zápasníkovi MMA, má jen pramalou šanci na úspěch. Profesionál ví, jakému nebezpečí v zápasnických klecích čelí. Konkurence je vysoká. V sázce je velká suma peněz a co více, především zdraví. Trénink MMA je tomu přizpůsoben a je většinou svou náročností s tréninkem tradičních bojových umění naprosto nesrovnatelný.

S těmito faktory se dá souhlasit, ovšem pro srovnání této situace s dřívějšími zlomovými událostmi jsou pravděpodobně nedostatečné. Pokud zůstaneme u příkladu soupeření španělské a italské školy, musíme vzít v potaz, že Italové i Španělé byli obvykle zřejmě kondičně i zkušenostně na podobné úrovni a jejich bojová morálka mohla být též srovnatelná. Svádět vše na španělskou zkostnatělost je nejspíše také chybou. Námi hledaný faktor může být společný tehdejší situaci, i pro dnešní soužení obhájců tradičních bojových umění. Správnou odpověď na tuto otázku možná našla autorská dvojice Frank Allen a Clarence Lu při srovnávání podobností a rozdílů mezi západním boxem a čínskými

---

²¹¹ Karatista není školen v zápasnických technikách, judista zase v boji na delší vzdálenost. apod.

²¹² *Traditional Martial Arts "Four Reasons Why They Don't Work Well in the Cage."* Ben Bratko. [online]. 2007 [cit. 2014-4-8] Dostupné na WWW: <http://www.amam-magazine.com/traditional_arts.html>

²¹³ FOJTÍK, Ivan. *AIKIDÓ, Cesta harmonie*. Naše vojsko, Praha 2001. str. 22.

²¹⁴ Tzv. *jamabuši*, častý převlek ninjů. viz TURNBULL, Stephen. *NINDŽA, Kult japonského tajného boje bez příkras*, přel. Ivan Fojtík. Naše vojsko, Praha 1994. str. 16.

vnitřními styly bojových umění: „*Vnitřní bojová umění (aikido, tchai-či apod.) nemají žádné nevědomé reflexivní akce. Vnitřní bojovník musí vždy jednat uvědoměle a v odpovědi na současnou chvíli. Vnější styly bojových umění (box, thaibox, MMA a jiné) programují pohybové vzorce do nervového systému tisícerými přesnými opakováními jednoho pohybu. Útok na vnějšího bojovníka spouští vzorec pohybu, který musí dokončit před začátkem další figury. Model pohybu se zkompletuje velmi rychle. Začínající vnitřní bojovník bude nachytán v pauze mezi myšlením a konáním, která ho učiní pomalejším, než jsou neuvědomělé reflexivní pohyby jeho externího soupeře. S dostatečnou praxí se prostor mezi myšlením a konáním značně zmenší. Mistr vnitřních bojových umění může myslet a jednat současně. Na této úrovni by mohl udělat deset nebo více změn ve svém pohybu během soupeřovy dvousekundové figury neuvědomělé reflexivní akce. Odtud "vnitřní" prűpovídka: "Abys zvítězil - musíš nejprve prohrát!"*”²¹⁵

Řečeno zcela laicky: Pro trénink tradičních vnitřních bojových umění je nutné vynaložit zcela totožnou dřinu, jako pro vnější styly, ale trénink je nutné navíc provozovat o několik let déle (či spíše celoživotně), než se mohou vnitřní bojovníci postavit v boji svým přímočařejším kolegům, provozujícím tvrdé bojové sporty. V takovém střetnutí by pak mistr vnitřních stylů měl mít výhodu, vykoupenou roky tvrdé dřiny a sebezapírání.

Pokud mají autoři v tomto tvrzení pravdu, a některé skutečnosti tomu nasvědčují,²¹⁶ pak si bojová umění opravdu nejsou zcela rovnocenná. Je možné, že španělská škola šermu byla tak trochu evropským „vnitřním“ bojovým uměním, vytlačeným ze scény snazší italskou školou.²¹⁷

---

²¹⁵ **Rychle a uvolněně.** Frank Allen, Clarence Lu. str. 2-3.

²¹⁶ Ať už se jedná jen o očita svědectví a legendární historky, nebo o záznamy kriminálních případů, tradiční bojová umění občas narušují svrchovanost bojových sportů. I když to někteří zápasníci bojových sportů nebudou rádi slyšet, mistři tradičních umění vítězí někdy s naprostým přehledem. viz ELIS, Henry. **Prosím, zlom můj prst**, přel. Jana Cachová, Martin Škorpil [online]. 2013 [cit. 2014-4-27] Dostupné na WWW: <<http://www.cfai.cz/aikido/materialy/je-aikido-bojove-umeni>>

²¹⁷ Pro potvrzení této teorie by ovšem bylo nutné podstoupit výcvik školy španělské po několik let.

6. Závěr

Doufám, že hlavní úkol práce byl alespoň částečně splněn a čtenář seznámený s tímto textem je ochoten uznat, že evropská bojovníká tradice je té asijské přinejmenším zdatným sekundantem. Tento nedokonalý příspěvek k problematice evropských bojových umění si nekladl za cíl být přelomovým dílem, ale spíše jen jakousi expozicí evropských bojových stylů v jejich „zlaté éře“.

Musím poněkud přehodnotit svá prvotní stanoviska a říci, že zlatá éra je spíše mýtem, než opravdovou epochou, byť pozdní středověk a raný novověk je opravdu dobou zrození „vědeckého“ přístupu k boji a bojové umění v tomto čase stále zůstává silou vyhrávající války a ovlivňující tak evropskou politiku. Kloním se však k názoru, že bojová umění dosahovala vždy dobré úrovně a to i v dobách ke kterým nemáme dostatečnou pramennou základnu. Pouze největší vzepětí přichází vždy s celkovým rozkvětem civilizace a tedy dostatečným zázeminím pro pěstování a zdokonalování válečného umu.

Při práci jsem dále přišel na nepřeberné množství možných směrů, kterými by se mohl další výzkum ubírat. Ať už si badatelé kupříkladu vytyčí za úkol prozkoumat reálné možnosti anglických lučištníků, nebo se pokusí zjistit, jak je to doopravdy s historií slovanských bojových umění.

Pro výzkum v této oblasti je potřeba především kritického, avšak pokorného přístupu. Není moudré odmítnout některé legendární výkony, dokud nebude jisté, že něco takového opravdu není v lidských silách. Za deset let, které jsem strávil v přítomnosti bojových umění jsem měl poznat, že hranice nemožného je mnohem dál, než očekává laik. Na druhou stranu není správné věřit takřka ničemu, co se k vašemu uchu i oku donese. Není to problém pouze ústní tradice. I knihy fundovaných odborníků bývají plné příkrášlených, či zcela vymyšlených událostí, které se v průběhu času staly obecně přijímanou pravdou. Tento nešvar si nese jak Asie, tak Evropa. Dosavadní autoři obvykle přebírají názory svých předchůdců, nebo zaslepeně obhajují své vlastní. Pokud se má věda opravdu dotknout podstaty bojových umění a pokusit se poznat co nejméně zkreslenou pravdu o jejich historii, je potřeba dostatečné množství kvalifikovaných osob. Lidí, kteří se dovedou chápat „pera i meče“ a blíží se čínskému ideálu - *man mou sung chyun* - „bojovník i učenec“.²¹⁸ Pro masové nasazení takovýchto lidí nebude nikdy dostatek. Proto je velkou nadějí právě internetové spojení s nadšenci i profesionály ze všech koutů světa.

---

²¹⁸ ŠTĚPÁŘ, Eduard. *Hrdinové Gungfu*. str. 7.

Mezi táborem vyznávajícím tradiční bojová umění a táborem zastánců bojových sportů se táhne nepřekonatelná propast. I když dosavadní zkušenosti nahrávají spíše moderním sportům, tradiční bojová umění jimi nikdy nebudou zcela přemožena. Přinášejí svým cvičencům totiž komplexní životní cestu a občas slaví nad tvrdými styly překvapivá vítězství. V tomto ohledu se může Evropa skutečně cítit upozaděna, protože nemá v současnosti živé tradiční umění.²¹⁹

Evropská bojovnícká tradice je obecně mrtva. Veškerá stará bojová umění jsou ztracena, neboť Evropa se vydala cestou nejvyšší efektivity - tedy stále se zdokonalujících zbraní. Evropští bojovní umělci již dávno nastoupili místo reálného boje cestu sportu. Jak bude pokračovat vývoj v následujících letech, je nejisté. Můžeme jistě očekávat zdokonalující se sportovní výkony, blížící se k hranicím lidských možností a stále lepší rekonstrukce historických bojových umění. K tomu přeji všem zainteresovaným vše dobré.

Jsem si vědom, že jsem na poli bojových umění stále začátečníkem a vím, že všechny závěry zde publikované nemusí být zcela správné. Navíc mohou být vykládány různě, protože některé věci jsou bez osobní zkušenosti obtížně sdělitelné. Zdá se více než vhodným zakončit tento příspěvek k tématu bojových umění citováním Bruce Leeho: „... **těchto pár odstavců je pouze prstem ukazujícím na měsíc. Nepovažujte, prosím, prst za měsíc.**”²²⁰

---

²¹⁹ Pokud nepočítám se slovanskými, těžko doložitelnými variacemi Rukopašného boje. K posouzení této oblasti se necítím být kompetentní a omlouvám se odborníkům za mou prozatímní skepsi.

²²⁰ LEE CADWELL, Linda, LEE, Bruce. *Bruce Lee - Umělec života*, přel. J. Novotná. PRAGMA, Praha 2002. str. 184.

Seznam použitých pramenů a literatury:

1. Prameny

Bayerische Staatsbibliothek Munich, Deutschland, **THALHOFER, Hans: Fechtbuch von 1467** - BSB Cod.icon. 394 a. Dostupné na WWW: <<http://daten.digital-sammlungen.de/>>
Österreichische Nationalbibliothek, Vienna, Österreich, **Codex 11093** - ONB Cod.11093.
Dostupné na WWW: <<http://wiktenauer.com/>>
Det Kongelige Bibliotek, Copenhagen, Denmark, **Talhoffer Fechtbuch** - KD MS
Thott.290.2° Dostupné na WWW: <http://www.kb.dk/da/nb/materialer/haandskrifter/HA/e-mss/thalhofer/thott-2_290.html>

2. Prameny vydané

Antické válečné umění, přel. V. Marek, J. Kalivoda. SVOBODA, Praha 1977.
Dějiny VII, Titus Livius, přel. M. Husová, P. Kucharský. Svoboda, Praha 1979.
Řecké dějiny, Xenofón, přel. J. Hejnic, A. Rohlíková, V. Bahník. 1. vyd. Praha 1982
Nestorův letopis ruský, Pověst dávných let, přel. Karel Jaromír Erben. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1954.

3. Prameny online

Clear Instructions to the Excellent Art of Wrestling, Nicolaes Petter, translation Eli Steenput. [online]. 2000 [cit. 2014-19-3] Dostupné na WWW: <<http://fursantiago.timduru.org/esgrima/Petter.pdf>>
„Jeho pravé Umění obrany“, Giacomo di Grassi, přel. Vít Hrachový [online]. 2006 [cit. 2014-13-3] Dostupné na WWW: <<http://jentak.sandbox.cz/doku.php/literatura>>
PLATO:REPUBLIC: BOOK III. [online]. 1995 [cit. 2014-3-3] Dostupné na WWW: <http://www.constitution.org/pla/repub_03.htm>
Překlad dlouhého meče z Wallersteinského kodexu (a Dürerovy kresby). Karel Černín. [online]. 2008 [cit. 2014-18-2] Dostupné na WWW: <http://www.revertar.cz/htm_files/Překlad_Wallersteinskeho_kodexu.pdf>
Překlad mistrů Huntfelta a Lignitzera. Ondřej Adámek [online]. 2009 [cit. 2014-17-2] Dostupné na WWW: <http://www.revertar.cz/htm_files/Huntfelt_Lignitzer_Dolch_final.pdf>
Royal Library, Copenhagen. *Hans Talhofer: Alte Armatur und Ringkunst, 1459*. str. 104, 118, 122, 127. [online]. [cit. 2014-4-2] Dostupné na WWW: <http://www.kb.dk/da/nb/materialer/haandskrifter/HA/e-mss/thalhofer/thott-2_290.html>
Talhoffer Fechtbuch [online]. 2013 [cit. 2014-2-1] Dostupné na WWW: <[http://wiktenauer.com/wiki/Talhoffer_Fechtbuch_\(MS_Thott.290.2%C2%BA\)](http://wiktenauer.com/wiki/Talhoffer_Fechtbuch_(MS_Thott.290.2%C2%BA))>
„Umění šermu“, Salvatore Fabris, přel. Vít Hrachový. [online]. 2013 [cit. 2014-19-2] Dostupné na WWW: <<http://jentak.sandbox.cz/doku.php/literatura>>

4. literatura

- ANGLIM, Simon, JESTICE, G. Phyllis, RICE, S. Rob, RUSH, M. SCOTT, SERRATI, John. *Bojové techniky starověkého světa 3000 př. n. l. – 500 n. l.*, přel. J. Bartoň. Praha 2006.
- CONOLLY, Peter. *Dejiny rímského vojska*, prel. Juraj Roháč. FORTUNA PRINT, Bratislava 1992.
- BENNETT, Mathew, BRADBURY, Jim, DEVRIES, Kelly, DICKIE, Iain, JESTICE, G. Phyllis. *Bojové techniky středověkého světa 500 n.l. - 1500 n.l.*, přel. J. Bartoň. DEUS, Praha 2007.
- BĚLINA, Pavel. *Světoví vojevůdci*. FRAGMENT, Praha 1993.
- BÖHM, Arnošt, ZÁRYBNICKÝ, Miloš a kol. *STO ZÁPASNICKÝCH LET*. Svaz zápasu české republiky, Praha 1995.
- COWAN, Ross. *Římská bojová taktika 109 př. n. l. – 313 n. l.*, přel. K. Lokaj a M. Lokaj. Praha 2008.
- CRUDELLI, Chris. *Cesta bojovníka - Bojová umění a bojové techniky z celého světa*, přel. M. Kittová. Mladá fronta, Praha 2011.
- FRANKENBERGER, Otakar. *Husitské válečnictví po Lipanech*. Naše vojsko, Praha 1960.
- FOJTÍK, Ivan. *AIKIDÓ, Cesta harmonie*. Naše vojsko, Praha 2001.
- FOJTÍK, Ivan. *JAPONSKÁ BOJOVÁ UMĚNÍ*. Naše vojsko, Praha 1993.
- FIŠER, Ivo. *Filosofická koncepce nejstaršího buddhismu*. DHARMA GAIA, Praha 1992.
- GRANT, G. R. *Vojáci*, přel. E. Křížková, L. Křížek. Euromedia Group, k. s., Praha 2008.
- HOLLAND, Tom. *Perský oheň*. přel. Stanislav Pavlíček. Nakladatelství Dokořán, Praha 2007.
- HONZÁK, František, NEŠKUDLA, Bořek, PEČENKA, Marek, STELLNER, František, VLČKOVÁ, Jitka. *Evropa v proměnách staletí*. Libri, Praha 2001.
- JÖRGENSEN, Christer, PAVKOVIC, Michael, F., RICE, Rob, S., SCHNEID, Frederick, C., SCOTT, Chris, L., *BOJOVÉ TECHNIKY RANÉHO NOVOVĚKU 1500 - 1763 n. l.*, přel. J. Bartoň. Deus, Praha 2007.
- KEEGAN, John. *Historie válečnictví*. přel. L. Křížek. Beta-Dobrovský, Ševčík, Plzeň 2004.
- KLÍMA, Josef. *LIDÉ MEZOPOTÁMIE*. Orbis, Praha 1976.
- KLUČINA, Petr, ROMANÁK, Andrej. *Člověk zbraně a zbroj v obraze doby 5.-17. stol.* Praha 1983.
- KLUČINA, Petr, ROMANÁK, Andrej, FINKOVÁ, Dagmar, POKORNÁ, Alevtina, *HOMO MILITARIS*. FRAGMENT, Praha 1994.
- KOVAŘÍK, Jiří, KŘÍŽEK, Leonid. *Historie evropských duelů a šermu*. Svazek 1. Mladá fronta, Praha 2013.
- KŘÍŽEK, Leonid. *Encyklopedie zbraní a zbrojí*. Libri, Praha 1997.
- LEE CADWELL, Linda, LEE, Bruce. *Bruce Lee - Umělec života*, přel. J. Novotná. PRAGMA, Praha 2002.

- MÁDL, Josef. **BODYGUARD, Úplný manuál pro osobní strážce.** HUBERTLOV BOHEMIA, Praha 2000.
- NEILLANDS, Robin, **Války Růží**, přel. J. Pečírková. NAŠE VOJSKO, Praha 2002.
- O'CONNELL, L. Robert. **DUŠE MEČE**, přel. Ivana Nuhličková. BB/art s.r.o., Praha 2002.
- Ottova všeobecná encyklopedie ve dvou svazcích M-Ž.** OTTOVO NAKLADATELSTVÍ, Praha, 2003.
- PLCH, Pavel, **Historický šerm.** Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1981.
- SCHLETTE, Friedrich. **GERMÁNI**, přel. L. Košnar. Praha 1977.
- SDE-OR, Imi. **KRAV MAGA Umění čelit ozbrojenému útočníkovi.** Naše vojsko, Praha 2003.
- STEVENS, John. **TAJEMSTVÍ AIKIDÓ**, přel. L. Gabesam. FIGHTERS PUBLICATIONS, Praha 2001.
- STOJAN, Petr. **Historie zápasu na olympijských hrách.** Diplomová práce obhájena na Masarykově univerzitě 24. 1. 2013.
- SULLIVAN, E. James, **BOXING A MANUAL DEVOTED TO THE ART OF SELF-DEFENCE.** American Sports Publishing Company, New York City 1893.
- SUAREZ, Gabe. **Tactical Pistol Marksmanship: How to Improve Your Combat Shooting Skills.** Paladin Enterprises, Boulder 2001.
- SVOBODA, Slavomír a kol. **Encyklopedie bojových umění a sportů.** Mladá fronta, Praha 2012.
- ŠINDELÁŘ, Vladimír. **Šermíři, rváči, duelanti, Encyklopedie evropského šermu.** Ivo Železný, nakladatelství a vydavatelství, spol. s. r. o., Praha 1994.
- ŠINDELÁŘ, Vladimír. **VELKÁ KNIHA O SOUBOJÍCH A DUELANTECH.** REGIA, Praha 2004.
- ŠTĚPAŘ, Eduard. **Hrdinové Gungfu.** Eduard Štěpař, Teplice 2011.
- TUČEK, Jaroslav. **Pražští šermíři a mistři šermu.** Otto Girgal, Praha 1927.
- TURNBULL, Stephen. **NINDŽA, Kult japonského tajného boje bez příkras**, přel. Ivan Fojtík. Naše vojsko, Praha 1994.
- VAILLANT Daniel. **AIKIDO**, přel. P.Chlumský, P.Třešňák, M. Rýc. VODNÁŘ, Praha 1997.
- VANÍČEK, Jindřich, **O rohování(box) a šermu holí dlouhou(baton).** Matice Sokola pražského, Praha 1920.
- WEINMANN, Wolfgang. **Lexikon bojových umění od aikida k zenu**, Czech edition. NAŠE VOJSKO, s. r. o., Praha 2010.

5. články

- ČERNÍN, Karel. **Harnischfechten - Boj mečem ve zbroji.** In: KOHUTOVIČ, Anton(ed.). TYRNHAW 2011. Trnava 2012. str.20.
- DIVIŠ, Pavel. **Byli rytíři prckové s patnáctikilovými meči?** In: Pevnost. 2005, č. 9, str. 104 - 105.
- DIVIŠ, Pavel. **Scénická vystoupení, aneb vítejte v první linii!** In: Pevnost. 2005, č. 1, str. 98.

- DIVIŠ, Pavel. *Vyrážíme na „železnou“ bitvu 2. část* In: Pevnost. 2004. č. 10. str. 106.
- JANIČINA, Martin. *Vývoj talianskej školy, 10 autentických assault podľa jednotlivých majstrov.* In: MATEJKA, Jaroslav. ZBORNÍK ŠERMIARSKÉHO HISTORICKÉHO SYMPÓZIA 2008. Smolenice 2008. str. 21.
- KOHUTOVIČ, Anton. *Poznámky k interpretáciám techník Lichtenawerovho šermiarskeho systému* In: MATEJKA, Jaroslav. ZBORNÍK ŠERMIARSKÉHO HISTORICKÉHO SYMPÓZIA 2008. Smolenice 2008. str. 28.
- KOZA, Petr. *ŠERM MEČEM A ŠTÍTEM NA DVORKU KLÁŠTERA aneb rekonstrukce jednoho seku.* In: Pevnost. 2002, č. 8, str. 86-87.
- KOZA, Petr. *MAGISTERIUM - Školy šermu.* In: Pevnost. 2003, č. 2, str. 90.
- MAREK, Václav. *Bojové techniky starověkého světa.* (Fighting technics in the Ancient World.)In: AVRIGA. (ZJKF). 2008, roč. 50, č. 1-2. s. 170-173.
- KOHUTOVIČ, Anton. *Poznámky k interpretáciám techník Lichtenawerovho šermiarskeho systému* In: Matejka, Jaroslav. ZBORNÍK ŠERMIARSKÉHO HISTORICKÉHO SYMPÓZIA 2008. Smolenice 2008. str. 28.
- KOHUTOVIČ, Anton. *Vorschlag.* In: KOHUTOVIČ, Anton(ed.).TYRNHAW 2011. Trnava 2012. str. 51.
- NEJEDLÝ, Martin. *Na dobrodružných stezkách. Zvědové pozdního středověku (I. část).* In: Historický obzor, 2009, roč. 19, č. 11/12. str. 248
- VYTOPILO, Petr. *Obrana nebo útok srovnání bojových stylů podle filosofie.* In: MATEJKA, Jaroslav. ZBORNÍK ŠERMIARSKÉHO HISTORICKÉHO SYMPÓZIA 2008. Smolenice 2008. str. 62.
- VYTOPILO, Petr. *Způsob nácviku šermířských technik - Pomocná cvičení.* In: Matejka, Jaroslav. ZBORNÍK ŠERMIARSKÉHO HISTORICKÉHO SYMPÓZIA 2008. Smolenice 2008. str. 65.

6. články online

- About Cornish Wrestling*, Colin Roberts [online]. 2000 [cit. 2014-23-3] Dostupné na WWW: <http://ejmas.com/jwma/articles/2000/jwmaart_roberts_0400.htm>
- Boxerská škola Lukáše Konečného - Kruhový trénink*, Lukáš Konečný [online]. 2010 [cit. 2014-16-3]] Dostupné na WWW: <<http://profiboxing.pedrorozenkraft.cz/trenink/boxerska-skola-l-konecneho/boxerska-skola-lukase-konecneho-kruhovy-trenink-15/>>
- Prosím, zlom můj prst*, Henry Elis, přel. Jana Cachová, Martin Škorpil [online]. 2013 [cit. 2014-4-27] Dostupné na WWW: <<http://www.cfai.cz/aikido/materialy/je-aikido-bojove-umeni>>
- Chin Woo founder: Master Huo Yuan Jia* [online]. 2011 [cit. 2014-6-1] Dostupné na WWW: <<http://www.chinwoo.org/history.htm>>
- Co je MMA.* [online]. 2012 [cit. 2014-5-1] Dostupné na WWW: <<http://www.mmaa.cz/mma>>
- Historical background* [online]. 2008 [cit. 2014-3-1] Dostupné na WWW: <<http://www.pankration.gr/history.htm>>
- Historické středověké bitvy*[online]. 2012 [cit. 2014-2-1] Dostupné na WWW: <<http://e-stredovek.cz/view.php?navezclanku=historicke-stredoveke-bitvy&cislocclanku=2012120001>>

Magisterium: evropská bojová umění, vyučována profesionály : [online]. 2013 [cit. 2014-3-1] Dostupné na WWW: <<http://www.magisterium-europe.eu/magisterium-skola.html>>

Nicolaes Petter, Michael Chidester. [online]. 2013 [cit. 2014 - 4 - 25] Dostupné na WWW: <http://www.wiktenauer.com/wiki/Nicolaes_Petter>

REGULI, Zdenko. **Úpolové sporty**. Masarykova Univerzita. Brno 2005, Str. 43. [online]. 2005 [cit. 2014-6-1] Dostupné na WWW: <<http://is.muni.cz/el/1451/podzim2011/bk1074/um/upoly.pdf>>

Rychle a uvolněně, Frank Allen, Clarence Lu, přel. Pavel Nezbeda. str. 3 [online]. 2003 [cit. 2012-10-12] Dostupné na WWW: <<http://bojovaumeni.cz/modules.php?name=News&file=article&sid=66>>

Salvator Fabris as a Hired Assassin in Sweden, Henrik Andersson. The Association for renaissance martial arts. [online]. [cit. 2014-18-3]] Dostupné na WWW: <http://www.thearma.org/essays/Fabris_the_Assassin.htm#UygtC3nhb4g>

Svobodný šermířský mistr Peter Koza z Bratislavy: [online]. 2013 [cit. 2014-3-1] Dostupné na WWW: <<http://data.ckrumlov.cz/katalog/atr/prilohy/203/974-cz.pdf>>

Traditional Martial Arts "Four Reasons Why They Don't Work Well in the Cage." Ben Bratko. [online]. 2007 [cit. 2014-4-8] Dostupné na WWW: <http://www.amam-magazine.com/traditional_arts.html>

Trnavský šermiarsky cech - historický šerm [online]. 2009 [cit. 2014-17-2] dostupné na WWW: <<http://gesellschaft-lichtenawers.eu/tsc/sk>>

Západní box jako bojové umění. [online]. [cit. 2014-29-3] Dostupné na WWW: <<http://besouro.sweb.cz/box/box.html>>

7. film

Soupeři (The Duellist; Ridley Scott, 1977).